



PSIHOLOGIJA RELIGIJE

Izpit

Vprašanja za izpit

1. Opredelitev Freudove metapsihologije
2. Freud in znanost v 19. stol.
3. Freud in Darwin
4. Freudovi teoretični problemi
5. Freudova osebna zgodovina – Oralna faza
6. Freudova osebna zgodovina – Ojdipovska in latentna doba
7. Freudova osebna zgodovina – Adolescentna doba
8. Freudova osebna zgodovina – Odrasla doba
9. Religija kot obsesija
10. Religija in ojdipovski kompleks
11. Zgodovinska rekonstrukcija religije
12. Religija v kontekstu civilizacije
13. Freudov nerazrešen konflikt z očetom in religija
14. Antropologija in religija
15. Afekt specifične organizacije
16. Empirično znanstveni pogled na razvoj otroka
17. Nevropsihološke raziskave
18. Relacijski model – v čem se razlikuje od Freudove teorije
19. Objekt relacijska teorija
20. Psihologija jaza
21. Interpersonalna teorija
22. Hude travme – Freudove raziskave
23. Kompulzivno ponavljanje pri zasvojenosti
24. Relacijske teorije in religiozno izkustvo
25. Intrapsihična podoba Boga
26. Pojem iluzornega in intrapsihična podoba Boga
27. Empirične raziskave religioznega izkustva
28. Psihični razvoj in religiozno izkustvo
29. Relacijske teorije in razvoj religioznosti
30. Zastrašujoča skrivnost
31. Psihologija sakralnega
32. Koncept bivanja in religiozno izkustvo
33. Dialog jaz-ti
34. Psihologija sakralnega
35. Zgodnje otroštvo in intrapsihična podoba Boga
36. Realni jaz

37. Jaz-objekt
38. Čustvena vzajemnost
39. Transformacija
40. Odgovornost v psihologiji
41. Biblična perspektiva transformacije
42. Dinamika zakonske interakcije
43. Obnavljanje interakcijskih modelov iz mladosti
44. Interakcija mati-otrok kot temelj poznejših odnosov
45. Strah pred intimnostjo
46. Osnovna dinamika zakonske privlačnosti
47. Podzavestni procesi zakonske interakcije
48. Zakonski konflikt
49. Strah pred ranljivostjo
50. Stopnje zakonskega konflikta
51. Proces zakonskega konflikta
52. Družina kot sistem: podsistemske razmejitve
53. Pozitivni in negativni feedback
54. Dinamika katastrofalnih pričakovanj in anksioznosti
55. Vloge v družini – čemu služijo, njihova dinamika
56. Projekcijska identifikacija
57. Introjekcijska identifikacija

1. Opredelitev Freudove metapsihologije

Pojem metapsihologija je uvedel Freud in z njim poimenoval svojo teorijo gonov, oz. instinktov, da bi z njimi opisal tisto, kar v znanosti imenujemo splošna teorija na najvišji stopnji abstrakcije. **Metapsihologija je nekaj teoretičnega, onstran praktičnega.**

Freud je prvi, ki je uvedel pojem kompulzivnega ponavljanja.¹ S svojo teorijo kompulzivnega ponavljanja se je omejil na teorijo dveh nagonov in sicer seksualnega in agresivnega.

Freud predpostavlja, da so vzrok nevroz travme, sej le te povzročajo vznemirjenost, ki je živčni sistem ne more zadovoljivo in ustrezno sprostiti preko motoričnih funkcij. Freud te vznemirjenosti ne pojmuje kot nekaj metaforičnega, temveč kot kemično substanco, ki jo proizvajajo spolne žleze in ob tem primerja nevrozo z odvisnostjo pri zlorabi drog in zastrupitvi.

Kaj je vir te vznemirjenosti? Freud je videl vir patogene spolne vznemirjenosti v specifičnih zunanjih doživetjih spolnega zapeljevanja v zgodnjem otroštvu. Ta vpliv zapeljevanja se razvije v puberteti, ko se sprožijo hormoni. Šele tedaj spomin na spolno zapeljevanje v otroštvu vzbudi spomin na doživljanje neobvladljive travmatične vznemirjenosti.

Nevarne in neprimerne spolne izkušnje iz zgodnjega otroštva, ki se pozneje zlijejo s polno fizično močjo pubertete, pa presežejo kapacitete živčnega sistema, ki se začne zato rušiti.

¹ Kompulzivno ponavljanje je prisilno ponavljanje osnovnih modelov, medosebne interakcije in komunikacije; ponavljanje in rekreiranje konfliktnih situacij, travm in vedenjskih modelov v človekovem osebnem in interaktivnem, interpersonalnem obnašanju, mišljenju in čutenju.

Vendar ob smrti svojega očeta, Freudova teorija doživi dramatični preobrat. Freud se namreč zave, da lahko človek trpi zaradi nevroze, tudi če ni nikoli bil izpostavljen travmi. Tukaj se Freudu postavi vprašanje, kako pojasniti nevrozo, če ta ni povezana s travmo?

Na tej točki Freud postavi nov model, **nagonsko teorijo**, ki trdi, da je za človekovo nagonsko psihično strukturo značilna napetost med nagoni in njihovo sprostitvijo.² Osnovni pojmi nagonske teorije postanejo **nezavedno**, **predzavest in zavest**, ter pojmi **potlačitve**, **transferja** in **kompulzivnega ponavljanja**.

V prvem Freudovem koraku v psihologiji je Freuda najbolj zanimalo, kaj je tista gonilna sila v podzavesti, ki človeka sili k nekemu nenehnemu ponavljanju. Odgovor na to se glasi, da pacient ponovi tisto, kar je potlačil. Ker pa so potlačeni spomini podlaga vsem ponavljajočim se aktivnostim je jasno, da na tem nivoju Freud ni mogel jasno razločevati med transfornim in kompulzivnim ponavljanjem.

1.1. Freudova triplastna teorija

Freud je postavil dve ključni teoriji, dva ključna pojma za poznavanje njegovih metod metapsihologije:

Prvi ključ za razumevanje je **zavedno** in **nezavedno**. Nezavedno stanje vpliva na človekovo zavedno stanje. Primer: *Otrok je v svojem zgodnjem otroštvu doživel dogodek (zlorabo), ki se ga v stanju takratnega razvoja ni mogel jasno zavedati in opravičiti. Zato ga je potisnil v nezavedno. V nadaljnjem otrokovem obdobju (adolescenca, ojdipovska faza, odraslost), ga določeni dogodek (travma) zbudi, tisti občutek iz nezavednega, le ta nezavedni dogodek pride v človekovo zavest. Ker se ga ne zaveda, ga tudi ne more prepoznati in odstraniti. To povzroča v človeku frustracije in nevrotično – histerične konflikte.*

Drugi ključ, oz. teorija, je teorija o *id*, *ego*, *superego*. *Id* predstavlja tisti primarni človekov nagon, to je seksualni, smrtni nagon, ki ga aktivira človekov libido. *Superego* predstavlja človekovo kulturo, religijo. *Ego* pa je "železniška postaja", kjer se vsi ti nagoni in moralne deviacije mešajo.

Freud iz obeh teorij potegne rdečo črto: *Človek živi, da bi užival.*

2. Freud in znanost v 19. stol

Devetnajsto stoletje je tudi doba "energije". V tem stoletju se širi razvoj na področju industrije. Zgodi se tako imenovana industrijska revolucija. Newton, naravoslovci in tudi družboslovci že posegajo v vesolje in ga začnejo preučevati.

² S.Freud: *Vse človekove frustracije izvirajo iz neizživete erotične fantazije.*

Freud je razvil svoj koncept razuma ravno v tem obdobju, ki je bilo usmerjeno na proučevanje energije in možganske fiziologije, ki je utemeljena na pretoku električnih impulzov v živčnih celicah. S tem odkritjem so začeli še bolj odkrivati možgane.

Freud trdi, da spomin, ki je bil potlačen postane travma šele preko odložene akcije. Pojem objekt v Freudovi terminologiji pomeni osebo ali stvar, ki postane instinktivni, nagonski objekt, v katerem, ali preko katerega posameznik doseže svoj cilj: ugodje.

Posameznik ne naveže odnosa z drugim, osebo ali stvarjo, zaradi odnosa samega, ampak izključno zaradi zadovoljevanja nagonskih potreb in teženj.

3. Freud in Darwin

Darwinova evolucijska teorija naj bi bila tista, ki je botrovala Freudovi teoriji. Do Darwina se je imelo človeka zgolj za nekoga, ki je tak tudi padel z neba. Darwin pa že trdi, da je človek "*rafinirana zver*".

Freudova in Darwinova teorija, sta si močno povezani s tem, da kakor trdi Darwin, da se je človek postopoma razvijal, tako tudi v najširšem smislu je Freudova klinična teorija seksualnosti in nagonaska teorija metapsihologije, ki jo utemeljuje najbolj briljantna analogija Darwinove strukturne teorije o razvoju vrst.

Kakor se nižji organizmi razvijejo v višje, se bestialni, seksualni in agresivni impulzi preoblikujejo v celoten spekter civiliziranih človeških aktivnosti. Na ta način sta v Freudovem sistemu seksualnost in agresivnost kritično povezani z našo preteklostjo.

Freud trdi, da podzavest operira na osnovi principa ugodja, zunanje objekte pa uporablja zgolj kot orodje za svoje hedonistične cilje.

4. Freudovi teoretični problemi

4.1. Kompulzivno ponavljanje

S tem, ko je zrahljal zvezo med spolnim nagonom in njegovim objektom, je Freud razvil eleganten in močan model zavesti. Predpostavil, je da represije nagonov in razcepa jaza ne povzroči objekt ali neskladno doživetje, ampak otroka privede k njegovim objektom skupek grabljivih želja, ki naredijo socialno življenje in ljubezen že po definiciji za proces samozatajevanja in prekrivanja.

Zakaj kljub temu, da **nezavedno** deluje na osnovi načela ugodja in uporablja objekte kot orodje za doseg hedonističnih ciljev, zaidemo v težave pri iskanju zgodnjih objektov, s tem, da prek transferja ali prenosa miselnih in vedenjskih afektivnih vsebin v novo osebo, ponovno

ustvarimo nekoga iz svoje lastne preteklosti, ter ga tudi dojamemo na način, kot da je v resnici oseba iz naše zgodovine, to pa nam prinaša tako malo ugodja in tako veliko bolečino.

Temeljno vprašanje je: *Če podzavest deluje po principu ugodja, ter uporablja zunanje objekte zgolj kot orodje za svoje hedonistične cilje, zakaj potem s tako kompulzivnostjo iščemo ravno najzgodnejše objekte in ponavljamo z njimi povezana doživetja, ki prinašajo tako malo ugodja in tako veliko bolečino?*

Freud je z uvedbo teorije o nagonu smrti skušal najti razlago za travmatično navezanost na zgodnje objekte in kompulzivno ponavljanje primarnih doživetij z njimi. Trdil je, da je ponavljanje zgodnjih stanj ena izmed karakteristik mentalnega življenja, ki izhaja iz instinkta smrti ter deluje onstran načela ugodja.

Na kratko, mehanizem kompulzivnega ponavljanja lahko razumemo kot obrambo pred travmatičnimi bolečimi spomini in kot poskus obvladovanja teh spominov.

Drugače rečeno, gre za ponavljanje istih napak. Npr. ločeni se ponovno poročijo z osebo istega karakterja, pri čemer se pojavijo iste napake.

4.2. Identifikacija z objekti

Identifikacijo z objekti opiše Freud v svojem delu *Mourning in Melancholia* (Žalovanje in melanholija). Tu Freud opiše samo-obtoževanje psihotično depresivnih pacientov. Izguba ljubljenega ne povzroča normalnega življenja, ampak zlobno samo-obtoževanje, napad na sebe.

Zdi se, kot da bi bil pacient jezen sam nase, kot da bi sovražil in v samem sebi kritiziral ljubljeni objekt. Tega objekta ne doživlja kot nekoga od zunaj, ampak ta drugi postane na neki način internaliziran in pomešan s pacientovim jazom.

V normalnem žalovanju, trdi Freud, se začasna ohranitev navezave kaže kot zanikanje izgube. Čez čas spomin in upanje vključijo izgubo in realnost ponovno vstopi v doživljanje posameznika. Pretrgana navezava na objekt je postopoma sprejeta. In to postopno sprejetje dejstva, da objekta ni več Freud imenuje **žalovanje**.³

Razlika med melanholijo in normalnim žalovanjem je glede na Freuda v tem, da je pri melanholiji pomembnejša ohranitev oralnih in sadističnih karakteristik, ki vzdržujejo ohranitev objekta prek internalizacije, kot pa odpoved objektu s tem, da najdemo novega.

4.3. Internalizacija objektov

³ Izgubljeni objekt je sprejet kot izgubljen, zato, ker realni objekti dajejo večjo možnost ugodja: narcistično zadovoljevanje, ki je vrojeno v naše doživljanje in odnos do realnih objektov prepriča libido, da opusti navezavo na izgubljeni objekt.

5. Freudova osebna zgodovina – Oralna faza

Sigi Freud je bil četrti sin in peti otrok od dvanajstih bratov in sester Jakoba Freuda. Prvi štirje otroci so bili iz Jakobovega prvega zakona, od katerih sta preživela samo dva, Emmanuel in Philipp.

Sigi je bil prvorojeni otrok in sicer materi, ki se je poročila, ko še ni bila stara dvajset let, medtem ko je bil njegov oče ob poroki star 39 let. Jakob je imel Sigi rajši kot ostale otroke, kar potrjuje tudi dejstvo, da je oče Jakob dal Philippsonovo Biblijo prav Sigi in ne Emmanuelu ali Philippu.

Leta 1856, ko se je Sigi rodil, je njegov oče preživel že 40 od svojih 81 let. Bil je torej ravno na sredini svoje življenjske dobe; februarja tega leta mu je umrl oče in psihoanalitik, prav gotovo ne more iti mimo dejstva, da je bil Sigi, ki se je rodil 6. maja, rojen očetu, ki je žaloval za svojim očetom.

Ob njegovi smrti je Jakob izgubil vso varnost, ki mu jo je nudil oče, verjetno pa je tudi izgubil samozavest in vero vase, saj je kmalu po očetovi smrti zabredel v hude finančne težave.

Tako je bil Sigi že od samega začetka življenja obdan s psihično prisotnostjo smrti in izgube svojega starega očeta, za katerim je njegov oče bridko in boleče žaloval. Samo predstavljamo si lahko, kako je to vplivalo na malega Sigmunda.

Vsekakor pa je jasno, da se je Sigi, že v otroški dobi naučil, da mora skrbeti za celotno družino, za svoje brate in sestre in seveda tudi za svoje starše in tako nadomestiti vlogo očeta.

Zelo zgodaj je bil oropan tiste osnovne varnosti, ki jo nudi oče. Ni se mogel zanesti nanj, vse, kar je imel in na kar se je lahko zanesel, je bil on sam in njegove neverjetne intelektualne sposobnosti, ki so mu omogočile, da je preživel družino, ki bi morala preživljati njega. Podrla se mu je osnovna hierarhija odgovornosti in moči.

Freudova mati Amalia je zelo pogosto hodila v toplice na Moravskem zaradi tuberkuloze. Zanimivo je to, kako je to vplivalo na Freudovo družino, predvsem na Sigmunda, ki kljub svoji "zlati" naravi matere ni mogel obdržati za sebe.⁴ Vendar je družina na zunaj delovala zelo mirno in urejeno.

Njegova družina je v **prvih dveh letih** doživela **tri zelo boleče izgube**: izgubo očeta, brata (od Amalie) in sina (Sigmundov pol brat je bil zaprt zaradi ponarejanja). Verjetno so te izgube močno delovale na Sigmundova starša, vsekakor pa tudi na mladega Sigmunda, kar kaže njegova precej melanholična narava, ki se odraža v vsem njegovem življenju, ne da bi Freud o tem kdajkoli spregovoril.

⁴ Freud je bil najljubši otrok, njegova mati ga je imenovala "*Golden Sigi*" (nem. Zlati Sigi).

Freud se je srečal s **katoliškim Bogom zelo zgodaj**.⁵ Le težko bi bilo tedaj predpostavljati, da je razumel pomen liturgije, zato je odgovoril na to srečanje z Bogom z otroškim entuziastičnim posnemanjem pridige, ki jo je srečal v cerkvi.

To zgodnje vzhičeno govorjenje o Vsemogočnem in Najvišjem pozneje najde protiutež v zrelem Freudu, ki prisiljuje človeštvo, da se odpove svoji otroški navezanosti na Boga. Kako je lahko Sigi, otrok pridigar, postal Freud moški, za katerega je religija postala zaprta knjiga.

Freud predpostavlja, da otrok **formira intrapsihično podobo Boga** v zgodnji dobi svojega življenja tako, da *povzdigne* zgodnje skrbnike, predvsem očeta na raven Boga. Podoba duhovnika, ki je vzvišen, močan, ki obvladuje množico, a hkrati ostaja odmaknjen, je bila očitno podoba, ki je v njegovi notranjosti zazvenela najbolj domače. Prav ta podoba mu je dajala varnost.

Zaradi materine odsotnosti, in očetovega žalovanja, se je Freud naslonil na svojo varuško, ki ga je tudi pripeljala do tistega *nevidnega Boga*. Z vsakim od teh ljudi oče – mati – varuška je imel poseben odnos.

Njegova varuška je bila prvi spodbujevalec, ki ga je uvedla v seksualnost. Poleg tega mu je razlagala stvari o Bogu, nebesih in peklu. Nudila mu je polno oskrbo in zanj predstavljala prvi vir spolnega vznburjenja. Postala je njegov primarni seksualni objekt, saj mu je omogočila neustavljiv vir seksualnih vznburjenj in zadovoljitev. Nadomestila mu je mater, ga božala, negovala, poljubljala in tako postala njegov nadomestek za popoln seksualni objekt in Freud celo pripominja, da jo je ljubil, kar pa nikoli ni trdil za svoj mater.

Njegovo varuško so kasneje odpustili (zaradi kraje) in Sigi je dolgo časa žaloval za njo. Postal je izredno ranljiv in občutljiv. Tudi Bog je bil v njegovem razumu povezan z varuško in njeno nenadno izginotje je gotovo globoko vplivalo na njegovo dožemanje Boga.

Ker si z materjo ni mogel kaj dosti pomagati, se je ob izgubi varuške naslonil na očeta, ki naj bi mu nudil varnost in pomoč. Poleg tega je potreboval novo podobo Boga, ker ga je prvi tako kruto zapustil.

6. Freudova osebna zgodovina – Ojdipovska in latentna doba

Ojdipovsko obdobje se pri Freudu začne pri približno treh letih. V njegovem otroštvu je imel Sigmund tri ženske figure (mati, "regiment" varušek in teto Marijo (žena njegovega polbrata)). Ter tri moške figure (oče in polbrata Philip in Emmanuel).

⁵ Njegova varuška ga je vodila v cerkev. Njegovi starši v začetku niso imeli nič proti, ko pa jim je začel "pridigati", pa so se rahlo vznemirili.

Naenkrat izgubi vse: varuška odide, Sigi se preseli na Dunaj, Maria, Philip in Emmanuel pa se preselijo v Anglijo. Kot je sam pravil so se s preselitvijo na Dunaj, dnevi njegovega srečnega otroštva končali. Začeli so se dnevi, od katerih ni ničesar vrednega spomina.

Freudov vstop v ojdipsko dobo je bil torej vstop v svet osamljenosti, izgub, nezavarovanosti. Občutek varnosti, ki ga je užival v Freiburgu, ga je ob očetovem katastrofalnem bankrotu Freud izgubil, s tem pa tudi izgubil neko intimno povezanost z očetom.

Freud ni izgubil očeta na način, kot je prej izgubil varuško, izgubil je očeta, ki ga je občudoval, oziroma očeta, ki bi ga lahko *povišal* v Boga samega. Odkril je, da njegov oče ni več vsemogočni, najpametnejši in najbogatejši; postajal je vedno bolj nezadovoljen z njim, naučil se je kritično gledati nanj in obenem ceniti njegovo mesto v družbi. Ob tem pa ga je krivil za vse, kar je ob njem trpel.

Ko je bil Freud v **latentni dobi**, t.j. ko je bil star sedem (7) let, ga je njegov oče začel učiti brati in pisati, ter ga uvedel v vero Boga Izraela, kot je bil predstavljen v Philipppsonovi Bibliji, ki mu jo je oče podaril že v tej zgodnji dobi.

Med temi skupnimi urami učenja z očetom je verjetno Sigi doživljal podobna občutja, kot bo pozneje odrasli Freud mislil, da so jih doživljali Izraelci, oddaljeni potomci zgodnjega krdela, ko so začutili, da se je vrnil *edini vsemogočni Bog*.

Freud je nezavedno povezoval svojo mater s smrtjo. To povezovanje je še poglobilo materino poučevanje, da so vsi ljudje narejeni iz zemlje in da se bomo vanjo tudi povrnili. Ker je Sigi dvomil o njenih besedah, si je pomela roke, kot takrat, ko je delala cmoke in na njenih dlaneh so ostali svaljki črne kože.

Ob izteku ojdipskega obdobja in dobe latence, to je v času, ko se otrok po Freudu dokončno identificira je na zunaj uspešen, daje imena svojim bratom, določa hišna pravila, je ambiciozen in predvsem izredno pomemben za ugled svoje družine, saj je najbolj obetaven in vreden, da sprejme v roke tudi družinsko versko izročilo, ki ga je predstavljala Philipppsonova Biblija.

Ob tej zanj povsem neprimerni nalogi pa je v svoji notranjosti brez trdnega modela moškosti, brez občutja zaverovanosti, trajnosti in zanesljivosti ob grozoviti grožnji, da je vse zaman, da ne zmore. Edina močna oporna točka, na katero se je moč nasloniti, je zaupanje vase in svobodno postavljanje znanosti in religije po meri posameznika.

7. Freudova osebna zgodovina – Adolescentna doba

Blos opisuje razvojno nalogo osebe v adolescenci kot preraščanje in opustitev agresivne navezave libida na objekte in opustitev infantilne ljubezni oz. sovraštva do objektov. Z drugimi besedami, gre za preoblikovanje prejšnjih izrazito črnobelih odnosov do drugih, ki temeljijo na otrokovi notranji podobi staršev, do dojemanja drugih skozi širši čustveni spekter, ki omogoča tudi bolj uravnoteženo podobo samega sebe.

V tej dobi Freud že pridno študira. Doma velja za "uspešneža" in tisti, ki je prinesel novo luč v prejšnjo družino, ki je bila tako kot Job deležna nesreče za nesrečo. Bog je torej v Freudovem življenju izgubil moč.

Preobrnjene vloge pri starših se sedaj pojavijo pri preobrnjenih vlogah z Bogom. Bog je irelevanten in Freud ima nadzor nad svojim življenjem. Bog je nemočen in mora sprejeti brezbržno bogoskrunstvo.⁶ V začetku se je norčeval iz Boga, končno pa je enostavno razglasil, da je Bog kot "nič", bitje, ki ne zasluži njegove pozornosti in zato se je že leta 1887 "*oklical za brezbožnega medicinca in znanstvenika*".

Blos opiše adolescenco kot čas, v katerem pride do regresije, ki seže do zgodnjih objektov. Adolescenca naj bi bila doba, v kateri je že drugič v človekovem razvoju mogoče, da dobi mladostnik moč, s katero lahko končno obvlada grozeče nevarnosti v odnosu z *idom* in *superegom*, ki so ostale iz njegove otroške dobe.

Freud je tako videl religijo kot vir regresivnega gibanja nasproti zgodnejšim razvojnim fazam. Po očetu je torej izdelal podobo Boga bankrota in nemoči, po materi pa Boga, ki zapusti, ki zahteva brezpogojnost in na koncu zavrže.

Mladi Freud je ne samo obvladal svojo lastno naravo, temveč je prodril v njeno najbolj skrito skrivnost, v nezavedno. In s tem ko je predpostavljal, da je dobil kontrolo nad nezavednim je vsaj na videz opravil s svojo nemočjo in odvisnostjo od neprisotnih staršev.

Odkrival je skrivnost nevrologije, organske plasti človekovega delovanja in se spustil do nezavednega, ki ga je sprva obvladoval s hipnozo, kasneje pa s svojim razumom, ki je bil v vsem njegovem življenju edina sila, ki ji je lahko zaupal.

8. Freudova osebna zgodovina – Odrasla doba

Sigi je leta 1882, ko je bil star 26 let srečal Marto Bernays, v katero se je strastno zaljubil, vendar se ni mogel z njo poročiti do 1886 zaradi finančnega stanja v družini, ker jo je le on oskrboval.

Ko je končno zmožal zbrati toliko denarja, da je lahko organiziral skromno slavlje, je hotel opraviti poroko brez obreda, ker pa je bila takrat ljuba Avsto-Ogrska **monarhija** tako organizirana, da se brez religioznega obreda ni bilo mogoče poročiti, je Sigi moral popustiti. Po poroki pa je od žene zahteval, da prekine z vsako pobožnostjo. Ki se ji je lahko vrnila šele po Sigijevi smrti.

Ko je bil Sigi star 35 let mu je oče v drugič podaril Philipsonovo Biblijo tokrat s posvetilom, naj se že enkrat spravi z Bogom. Petintrideseti rojstni dan namreč za Jude pomeni vstop v zrelo moško dobo. Freud je Biblijo odložil na polico⁷ in je ni pogledal do Londona, ko jo je nekoč

⁶ V šolski časopis je napisal nekaj neprimernega.

⁷ Kot mnogi današnji Kristjani. (op. Ured.)

brezbrižno podaril svojemu sinu Ernestu. Tako je ta Biblija v tretjič potovala iz očetove roke v sinove.

Poseben pomen imajo njegovi **antični kipci**, ki so v glavnem zbirka Egipčanskih kipcev.⁸ Kipce je začel zbirati ob očetovi smrti. Iz analitičnega stališča je tudi Freudovo potrebo po kajenju mogoče pojasniti z **identifikacijo** z očetom, saj gre pri tem za zadovoljitev oralnih potreb, medtem ko sta njegovo veliko navdušenje za zbiranje antičnih predmetov, ki so mu odslej dajali tiho in mirno zavestno očetovo prisotnost, ter nenehno potovanje v Rim, vsekakor zagonetki, ki zaslužita več pozornosti.

Freud je najprej kupil florentinske kipe in sicer je že šest tednov po očetovi smrti njegovo pisarno krasil kip Michelangelovega Umirajočega sužnja, ki naj bi predstavljal oziroma nadomestil njegovega očeta, ki je tako kot ta suženj umrl v miru in spokojnosti.

Ob tem kipu je zbral kar 2000 različnih antičnih predmetov, ki niso bili postavljeni po prostorih v katerih so Freudovi živeli, temveč so bili v njegovi študijski sobi in delovni terapevtski pisarni in so mu služili kot simbolično poslušalstvo.

Ti predmeti so za Freuda predstavljali tudi izvrstne tranzicijske objekte. Predstavljali so zavestno prisotnost njegovega očeta in z njim v zvezi ilustracije iz Philipponove Biblije, ki je vsekakor poleg religioznega elementa predstavljala tudi močno vez z očetom.

9. Religija kot obsesija

Na velikonočno nedeljo 1886 je Sigi odprl svojo privatno klinično ambulanto, ki je postala center za njegovo psihoanalitično prakso. Izbira datuma verjetno ni slučaj, saj izraža Freudovo navdušenje nad uporomo umrljivim Dunajčanom in njihovem neumrljivemu Bogu. Freudova mati je kljub temu klicala božji blagoslov na vse zemljane, vendar je moral Bog čakati celih enaindvajset (21) let, preden mu je brezverni znanstvenik medicine odgovoril.

Freudov **teoretični program** se naslanja na bogokletno šalo Heinricha Heineja. Ko ga je pred smrtjo obiskal duhovnik in mu rekel, da je Bog milostljiv in usmiljen, ter da mu bo odpustil vse grehe, je Heine sarkastično odgovoril, da mu bo Bog gotovo odpustil, saj je to konec koncev njegova služba.

Freud najprej skuša pokazati na podobnosti med obsesijo in religijo in zaključuje, da so obsesivne nevrose patološki odsev religijske vzgoje, ter opiše in razloži nevrozo kot posameznikovo religioznost in **religijo kot univerzalno obsesivno nevrozo**.

Potem Freud skuša določiti vzporednice med obsesijo in religijo:

1. Oba fenomena sta **obredna**. Pri obsesivnem posamezniku vsaka sprememba ali vsak odklon do obrednega dejanja povzroči neobvladljivo anksioznost⁹ in tesnobo; za religiozno

⁸ Freudova teorija je, da je bil Mojzes Egipčan in ne Jud in da monoteizem v bistvu izvira iz Egipta in da ni nikakršen rezultat Božje zaveze z Izraelom.

⁹ Anksioznost pomeni strah, tesnobo.

osebo pa sakralna dejanja zahtevajo popolno izpolnitev in dovršitev. V obeh primerih tako pri religioznem obredju kakor pri obsesivnem dejanju je namreč vsaka podrobnost v tej dejavnosti izredno pomembna in to kljub temu, da se obsesivna oseba tega ne zaveda. V obsesivnem ritualu je pomen zelo oseben, simboličen, najbolj v spolnih doživljajih. Religiozno obredje je sicer javno, vendar temelji na nekem simboličnem pomenu. Posameznike vodijo k obredju nezavedni motivi.

2. Obe vrsti obredja po Freudu žene **občutek krivde**. Pri obsesivni osebi je ta občutek krivde nezaveden in ima svoj izvor v zgodnjih mentalnih doživetjih, ki se na temelju določenih občutij prebudijo v sedanost. Anksioznost, ki jo prebudi strah pred kaznijo, je povezana z notranjimi impulzi ali skušnjavami in obredna dejanja so tista, ki predstavljajo obrambo pred njimi. Religiozni ljudje se borijo proti dejstvu, da so *mizerni grešniki* in zato uporabljajo molitve, obrede in zaklinjanja, ki so orodja boja proti njihovim lastnim skušnjavam. Religija je v tem oziru utemeljena na potlačitvi, zanikanju določenih nagonskih impulzov, posebno seksualnih hotenj in socialne agresije.

Pri vsem tem, je najbolj zanimivo to, da je Freud, kot prepričan agnostik bil neverjetno vraževeren in ga je ta nagnjenost k vraževernosti spremljala vse življenje. V njegovem življenju je imelo velik pomen veliko števil:

Številka 17, ki jo je izbral nekoč na loteriji, naj bi izražala veliko človekovo osebnost. Poročila sta se 17. v mesecu. Številka 17 je podobna judovskemu črkovanju besede "dober" in sta Sigi in Marta ta "dober" dan praznovala še veliko let.

Številka 51 je Sigija nenehno obsedala. To številko je povezal z izrednim strahom in nevarnostjo pred smrtjo in je zato tudi sam z veliko grozo pričakoval svojo enainpetdeseto obletnico.

Kasneje je povezoval dan svoje smrti s številko 61 in 62 in to zato, ker je ko je končal svoje *Interpretacije sanj*, dobil novo telefonsko številko in sicer 14362.

Njegov odnos do religije bi lahko pojasnili čisto na kratko. Freud je zavrnil religiozno vsebino in doživljanje, ohranil pa je obsesivno kompulzivni ritual, ki ga je sicer prenesel na svet zunaj religije, vendar se tega začaranega kroga vraževernosti, ki naj bi ga po njegovem predstavljal religiozni ritual, ni mogel znebiti.

Ob koncu moramo še reči, da religija kot zgolj želja po izpolnitvi ne vzdrži nobene resne kritike, če pri tem seveda ne predpostavljamo širino in globino religioznega doživljanja posameznika; še manj vzdrži teorija, da je religija odraz obsesivne nevroze posameznika, ki je religiozen, oz. da je religija odraz njegove obsesivno kompulzivne nevroze.

Obsesija se namreč lahko poslužuje religioznih obredov, vendar na zunaj nista zamenljivi oz. sinonimni; religija ne more zamenjati obsesije. V globini ju namreč družijo isti strah, negotovost in nezmožnost soočenja z lastno negotovostjo in odsotnostjo varnega kriterija, na katerega bi se človek lahko naslonil.

10. Religija in ojdipovski kompleks

Freud nadalje razlaga o religioznem doživetju. Postavi novo teorijo, da je v psihoanalizi mogoče odkriti zelo intimno povezavo med kompleksom, podobo (*imago*) in verovanjem v Boga. Osebni Bog po tej teoriji ni nič drugega psihološko govorno, kot povzdignjeni oče; to je mogoče vedno zaslediti pri mladih ljudeh, ki izgubijo ali zavrnejo religijo, ko se zruši človeška avtoriteta.

Torej je potreba po religiji utemeljena v nerešenem Ojdipovem kompleksu.

Zavarovanost pred nevrotičnimi problemi, (ki nastanejo ob odraščanju in so potisnjeni v nezavedno), ki jo nudi religija je tako možno zlahka razložiti: religija razreši nerešeni Ojdipov kompleks, na katerem sloni posameznikov občutek krivde in je nanj vezano celotno človeštvo, medtem, ko se mora nereligiozni človek z njimi soočati sam.

Po Freudu torej religija omogoča religioznemu, da obvladuje svojo zapuščeno in izgubljenost, tako da zanika svoje nezadovoljene potrebe in povzdigne očetovo intrapsihično podobo na raven Boga.

Po Freudu je torej religija tudi izraz odvisnosti od vsemogočega, suverenega očeta. Gre za pasivnost, prilagajanja in odvisnost, ki pa je po Freudu lastnost vredna vsega zaničevanja in je zlasti ženska lastnost.

Vendar je treba pripomniti, da je Freudova razlaga religije bolj podobna razlagi obsesije in obsesivne rabe religijskih obredov, kot pa religije same po sebi.

Pri Freudovi razlagi religije, bi lahko strnili, da je Freud pojasnjeval predmet, o katerem ni hotel nič vedeti. In spet lahko slišimo njegov lastni stavek, da se nezavedno upira ozavedenju, da se upira spominjanju in soočanju s seboj.

Krščanska ideja o Bogu je namreč povsem svobodna in neodvisna od vsakega elementa ojdipovskega sovraštva, saj Bog že od Kristusa naprej ni nekdo, ki ga je treba miriti z žrtvenimi darovi, ampak je to Bog, ki ga lahko ljubiš, kot svojega brata.

Po tem je svobodna ljubezen do bližnjega v najglobljem in najširšem smislu znamenje in središče krščanskega nauka.

In če pomislimo na Freudov trud, da bi rešil načelo ugodja, si lahko približno predstavljamo, kakšnega sovražnika mu je morala predstavljati religija. V samem jedru je namreč načelnala njegovo nagonsko teorijo in ne samo to, spominjala ga je na vse tisto, kar je želel pozabiti. Če je njegova psihoanaliza za druge način spominjanja je njemu služila za pozabljanje.

11. Zgodovinska rekonstrukcija religije

V svojem delu *Totem and Taboo* je Sigi prikazal svoje videnje zgodovinske rekonstrukcije, kako je religija nastala. Freud v tem kontekstu razume religijo kot zgodovinski pojav, ki je nujen za ohranitev moralnega imperativa civilizacije.

Človeštvo po svoji naravi potrebuje zunanjo prepoved, da se lahko bori proti krutim silam nagonov, ki ga nenehno obvladujejo. Lahko celo rečemo, da je morala "zunanji odgovor" ali povsem človeški konstrukt in nima nobene opore v človekovi notranjosti, oziroma morala ni intrapsihična potreba človeškega dostojanstva ampak socialni dogovor, nujen za preživetje.

Njegova teorija **Totema** je v nasprotju z Darwinovo teorijo: Freud trdi *na začetku so ljudje živeli v hordah, kjer je bil vsakdo pod nadzorstvom oz vlado posameznega močnega, divjega in ljubosumnega moškega, ki je imel izključno pravico nad ženskami. Nekega dne pa naj bi bratje, ki so bili izrinjeni, prišli skupaj, ubili in požrli svojega očeta in tako naredili konec patriarhalni hordi. Pri totemski pojedini, v kateri so se spominjali tega dogodka, je žival nadomestila požrtega očeta.*

Tako naj bi se začela socialna organizacija moralnih prepovedi in tudi religija. V razumu svojih sinov, je umorjeni oče pustil za sabo spominsko podobo, ki je bila vtisnjena in transformirana v posameznega Boga vsakega vernika kot tistega, ki prepoveduje in zapoveduje, pa čeprav je umorjen, ker še vedno živi v totemski obliki.

Brez tega človeštvo ne bi preživel in sicer zaradi svojih neukrotljivih agresivnih nagonov in silovitih seksualnih impulzov, ki kršijo celo prepoved incesta. Takoj po umoru je bila podoba očeta zaradi krivde sicer potlačena, vendar se je kmalu vrnila v simbolični premestitvi kot totemska žival in končno v stvaritvi očetovske podobe Boga.

Ta nova stvaritev torej prihaja iz tistega, kar konstruira vir vsake religije; hrepenenje po očetu pa lahko nastopi, če posameznik pride do temeljne spremembe v svojem odnosu do očeta in verjetno tudi v odnosu do živali.

Njegova druga teorija je teorija **Tabuja**. Freud v zgoraj navedenem delu utemeljuje svojo teorijo na analogiji med mentaliteto primitivnih ljudi in razmišljanjem obsesivnih nevrotikov. Tabu se je razvil iz prepovedi spolnih odnosov s katerimkoli članom, ki pripada istemu totemskemu klanu oz. vsakemu, ki naj bi pripadal poreklu iste totemske živali, ta je postavila temelj prepovedi incesta.

Funkcija tega tabuja je bila zvezana z misteriozno in nevarno silo, ki so jo vsebovali posebni predmeti in je bila pripisana demonom in duhovom. Strah pred demonskimi silami je imel dvojen vidik in sicer čaščenje, spoštovanje in vzbujanje groze.

Poleg tega so bili tabuji aplicirani na sakralno in tudi na tisto, kar je bilo prepovedano in nečisto. Freud torej opiše analogijo med temi primitivnimi tabuji in obsesivnimi prepovedmi, ki vsebujejo kompulzivne rituale.

Zloraba posameznega tabuja kar kriči po kazni nad tistim, ki je tabu zlorabil, tako kot dejanje prepovedanega akta pri obsesivnem nevrotiku spodbudi nevrotično krivdo in strah pred kaznijo.

Freud še naprej razvija to teorijo s tem, da poudarja, da posameznik v svojem razvoju ponavlja ta zgodovinski dogodek. V ojdipski dobi, ko se v njem prebudi želja po polnem posedovanju matere, ta spodbudi v moških močne želje po uničenju očeta. Temu sledi

občutek krivde in z njim potreba po potlačitvi tega instinktivnega boja in ubijalskih namenov do očeta.

V osnovi dela *Totem in tabu*, je Freud v bistvu opisal samega sebe, z vsemi svojimi boji in hrepenenji. Kot *Brezbožni Jud*, je bil silovito gnani od želje, da bi razumel religijo in religiozno doživetje v splošnem, vendar je hotel to razumeti samo pri drugih, saj je religija zanj, kot sam pravi, zaprta knjiga.

12. Religija v kontekstu civilizacije

Ko Sigi ni uspel ne na ravni primerjave religije z obsesijo, ne na ravni ojdipovskega trikotnika niti na ravni zgodovine, začne Sigi iskati oz. lokalizirati religijo v kontekstu civilizacije.

Tu naj bi religija pomagala ljudem krotiti njihove instinktivne želje po incestu, kanibalizmu in strasti po umoru. Freud civilizacijo postavi v direktno nasprotje narave. To je zadnji domet strahovitega notranjega razkola, ki je najedal Freuda.

Ena največjih težav in eden najhujših naporov civilizacije je osvoboditev človeštva od njegovih nagonskih impulzov, kar je po Freudu zelo težka naloga, saj je ta odpoved nagonom nemogoča brez nadziranja človeštva, ki ga zato morajo nadzirati izbrani posamezniki.

Človeštvo je leno, trdi Freud in se lahko spremeni samo preko izgleda posameznikov, ki morajo služiti kot ideal, v katerem mase ljudstva prepoznajo svojega voditelja. Ta pa mora v ljudeh ustvariti razpoloženje zaupanja, da se bodo mogli z njegovo pomočjo soočiti s svojimi nagoni ter se jim odpovedati, saj ravno na tej odpovedi sloni celotna civilizacija.

V čem je torej vloga religije pri tem nikoli končanem boju med civilizacijo in krutimi silami narave? Freud odgovarja, da je religija osnovna gonilna sila civilizacije, ki se bori proti naravi. Civilizacija sama na sebi je namreč nemočna, zato se človeštvo v svoji nebogljenosti obrne na bogove, s katerimi se lahko srečuje na čisto človeški ravni.

Religija je torej naredila civilizaciji zelo veliko uslugo: civilizacija je vsekakor nujno potrebna za modeliranje strahovitih sil narave, kajti narava je v tem oziru zelo popustljiva in nam dovoljuje, da delamo stvari, kot jih želimo in hočemo. Kljub temu pa ima narava svoje metode, kako nas omejiti in sicer tako, da nas kruto in hladno uniči.

Pri tem uporablja ravno to, kar nas sicer zadovoljuje. Freud predpostavlja, da so nas ravno te nevarnosti narave, ki nas uničujejo, združile, da smo organizirali civilizacijo z namenom, da se borimo proti naravi.

Bogovom Freud pripisuje trojno nalogo:

- Izgon demonov iz narave.
- Osvoboditev človeštva od krute usode.
- Kompenzacija za trpljenje.

Pri tem je zadnji cilj zelo težko doseči in zato vodi v razvoj celega sistema morale, ki naj bi nadzoroval zlo civilizacije. Freud zato trdi, da so moralni predpisi *božjega* izvora.

13. Freudov nerazrešen konflikt z očetom in religija

Pri Freudovem nerazrešenem konfliktu z očetom in religijo, gre predvsem za Freudov konflikt z Mojzesom. Ob liku Mojzesa je Freud razvil obsesijo, ki je bila tako močna, da jo lahko pripišemo samo bolečini, ki prihaja iz najglobljih plasti njegovega razuma.

Freud je omenil svojo neposredno identifikacijo z Mojzesom v delu *The Interpretation of Dreams*. Septembra 1901 je Freud končno premagal svoj odpor do Rima in se prvič napotil v večno mesto ter se tam srečal z Michelangelovim Mojzesom. To je bil zanj usoden trenutek. V Rim se je znova in znova vračal med vsakimi prazniki, samo da bi videl Mojzesov kip.

Freud se je z Mojzesom že v zgodnjem otroštvu identificiral. Sigi in Mojzes sta bila rojena Juda. Oba sta imela dve materi (Sigi – mamu in varuško, Mojzes – mamu in princeso). Oba sta imela dva jezika. Mojzes je šel na faraonov dvor z materjo, ki ga je posvojila; Freud pa je šel k zelo impresivnemu bogoslužju v bližnji cerkev s svojo varuško.

Judovskega naroda naj ne bi izpeljal Bog, temveč Mojzes. Oče Bog je Mojzesu zadal veliko nalogo, naj izpelje Izrael iz Egipta in postavi novo religijo. Prav tako je oče Sigiju naložil, da se izobrazi, preložil mu je svoj odgovornost in Sigi jo je moral hočeš nočeš sprejeti.

14. Antropologija in religija

15. Afekt specifične organizacije

Pri človeku imajo emocije značilne motivacijske in signalne lastnosti. Nekateri so že prvi dan odkrili na otroku nekakšne efekte, ki zaznamujejo otrokovo zanimanje, stisko ali pa tudi gnusobo. V naslednjih mesecih pa se v odnosu s starši pri otroku razvijejo še ostale emocije kot so veselje, žalost, presenečenje, jeza in strah.

Afekt specifične organizacije so emocionalne poteze in žarišča osebnostne organizacije. Wilston in Malatesta trdita, da se emocionalne organizacije izoblikujejo že na začetku otroške dobe in utrdijo v kasnejših mesecih.

Otrok je opremljen s sposobnostmi direktne interakcije človek – človek že z rojstvom in se jih ne uči šele pozneje; skratka programiran je za socialnost.

Z drugimi besedami, zgodnja komunikacija in interakcije, ki so redundantne in se ponavljajo, postanejo najpomembnejše emocionalne izkušnje otrokovega zgodnjega stika z okoljem. Na ta način postanejo tudi sestavni del otrokove osebnosti in gonilna sila, ki usmerja otrokovo vzpostavljanje odnosov z drugimi. Ponavljajoče se oblike emocionalnih izkušenj izoblikujejo temelj za izgradnjo psihične strukture, ki potem določa pot, po kateri oseba vstopa v svet.

Afekt specifične organizacije je torej to, ko se otrok rodi, začne gledati z svojimi očmi in išče predvsem oči svoje matere. Z nadaljnjim razvojem otrok začne ločevati med materjo in ostalim okoljem in to ločevanje imenuje afekt specifične organizacije, ko otrok začne nagonsko specifično organizirati mater od drugih stvari.

16. Empirično znanstveni pogled na razvoj otroka

Sledeči prikazan razvoj otroka je Sternov.

Prvo otrokovo doživetje konstituirajo hranjenje, spanje, jokanje... v prvih dneh njegovega življenja je zelo pomembno, kako ga hranijo in zanj skrbijo. Če zanj skrbijo pod prisilo, potem se bo tudi v starejši dobi počutil prisilnega.

V drugem mesecu starosti otrok že pokaže določene socialne in afektivne zmožnosti.

Do devetega meseca otroka zaznamuje igra z materjo. Otrok si je pridobil koordinacijske sposobnosti.

V nadaljnjem koraku, od 12 meseca govorimo o navezanosti in intersubjektivnosti. V dveh letih starosti se razvijejo otrokove fizične sposobnosti, mobilnost in tudi jezik.

17. Nevropsihološke raziskave

Eden ključnih znanstvenih prispevkov k relacijskemu razumevanju človeške psihe prihaja tudi iz najnovejših nevropsiholoških raziskav.

Najpomembnejša ugotovitev je, da se možgani v polnosti tako razvijejo le v aktivni prisotnosti nekoga tretjega, to je matere ali očeta, ki veljata za temeljna dejavnika pri razvoju neurotransmitterskega sistema možganskega delovanja.

Moderna nevropsihologija postavlja svoje razumevanje razvoja na naslednje aksiome:

1. Rast možganov se pojavi v kritičnih obdobjih in je odvisna od socialnega okolja.
2. Možgani se razvijejo v stopnjah in postajajo hierarhično organizirani.
3. Genetski sistem, ki določa razvoj možganov, se sproži v postnatalnem okolju in ga določa postnatalno okolje.
4. Socialno okolje se skozi otroštvo spreminja in povzroča strukturno reorganizacijo možganskih struktur.

18. Relacijski model – v čem se razlikuje od Freudove teorije

Za Freuda so objektni odnosi arena, v kateri se nagoni in zlasti seksualni impulzi izražajo, nadgrajujejo ali pa se proti njim borimo. Za teorije relacijskega modela pa so spolnost in drugi telesni procesi arena, v kateri se izražajo relacijske konfiguracije in v katerih se proti njim borimo.

V skladu s to predpostavko je kompulzivno ponavljanje osrednji mehanizem relacijske matrike, ki teži k ohranjanju objektnih vezi in ne k zadovoljivosti sami po sebi kot v Freudovem modelu.

Zakaj ravno spolnost? Zakaj je prav spolnost tako pomembna, zakaj spolnost ostaja tudi v relacijskih teorijah arena, v kateri naj bi se odigravale temeljne relacijske teme in boji?

Kot smo videli, je osnovni motiv za navezavo na objekte in s tem za razvoj sposobnosti naša vrojena zahteva, ki je ni mogoče zreducirati zgolj na instinkte in gone. Spolnost je v tem oziru najbolj intimna oblika telesnega stika, ki je obenem lahko tudi eden najmočnejših izrazov objektnih relacij.

Ta notranji izraz jaza, ki se odraža v spolnosti pa lahko dosežemo le, če je spolna intimnost doživljena, kot oblika odnosa in ne kot brezosebni nagon, ki ga je treba zadovoljiti. Spolnost, ki je samo izraz sprostitve notranje napetosti, namesto odnosa prinaša temeljno razvrednotenje in popredmetenje, ki kaže na dejstvo, da pomen spolnosti nikakor ne more biti zreduciran zgolj na zadovoljitev nagonov.

Ko je namreč spolno doživetje izraz telesne intimnosti z ljubljenim objektom, postane orodje za realizacijo jaza; kadar pa spolnost ni izraz intimnosti jaza z drugim, je sprevržena zgolj v sprostitve napetosti in je kot taka odraz izrazite patologije.

Mitchell s tem v zvezi navaja štiri osnovne dejavnike, ki dajejo spolnosti izreden pomen in jo na svojski način ovrednotijo:

- Organski, telesni občutki, procesi in dogodki obvladujejo otrokovo zgodnje doživljanje. Razum in zavest se v začetku razvijeta prek domišljjskih elaboracij telesnega delovanja. Otrok pri konstruiranju in predstavljanju sveta in drugih jemlje od glavnih modelov organskih doživetij in iz njih posplošuje. Tako svet, okolje in ostale ljudi razume kot potencialno hranljivo jed ali kot izmeček, blato, kot pomirjevalca ali vrinjevalca, kot znanilca spolnega ugodja ali znanilca bolečine. Zgodnja telesna doživetja na ta način postanejo osnovni organizacijski glasniki kompleksnejših poznejših doživetij, ki postanejo paradigme za vse nadaljnje psihološke dogodke.
- Dejstvo, da spolnost vključuje medsebojno prepletanje in interpenetracijo teles in potreb, prikaže njene brezštevne variacije kot tiste, ki idealno reprezentirajo hrepenenja, konflikte in pogajanja v relaciji med jaz in ti, med jazom in drugimi. Spolnost je v tem smislu silovit organizator doživljanja. Telesni občutki in čutno ugodje nežno zarišejo mejo posameznikovega telesa, posameznikov izgled, ter posameznikove razmejitve in obenem dialektiko intimnih pozicij, kot so na primer: nad, pod, znotraj, nasproti, objet, sprejet, kontroliran, vstopajoč, oboževan, očaran, itd.
- Siloviti biološki vzgibi ob občutju spolne vzburjenosti in občutek, da nas nekaj žene, ustvarja naravni besednjak za dramatično izražanje dinamike, ki vključuje konflikt, anksioznost, kompulzivnost¹⁰, pobeg, strast, ekstazo in očaranost. Ta besednjak omogoča združitev čutenja in pomena besede in ustvarja metaforično govorico, ki omogoča občutje globine stika in razumevanja skozi besede.
- Sama zasebnost, skrivnostnost in ekskluzivnost posameznikovega doživljanja spolnosti njegovih staršev spolnost pomensko poveže in opredeli s področjem odnosov preko pojmov, kot so: dostopen-nedostopen, viden-zamegljen, površina-globina. Spolnost je v tem primeru tista, ki povzame vso intenziteto strastnih bojev. Prek nje se namreč vključimo, pridemo v kontakt, presežemo izolacijo in ekskluzivnost.

Analitiki, ki izhajajo iz relacijskega modela, so največ zgradili prav na predpostavki, da temeljna motivacijska sila človekovih izkušenj ni iskanje spolnega ugodja, temveč iskanje stika, tudi preko spolnosti.

Obenem trdijo, da je najbolj ključno iskanje v človekovem razvoju iskanje objekta in navezanosti, ki smo jo izoblikovali v otroštvu in jo ponavljamo skozi vse življenje.

19. Objekt relacijska teorija

Z vidika objektnih relacij je sedanja psihopatologija bistveno odvisna od ohranjanja zgodnjih vezi s pomembnimi drugimi. Vsaka sprememba ali novost je zato grozeča in zastrašujoča, saj daje občutek izdajstva zvestobe, prek katere je pacient čutil, da skrbijo zanj, da je povezan, sprejet, ljubljen in zaželen.

Otroci iz takega okolja razvijejo intenzivno navezanost na starše, ker globoko hrepenijo po odnosu z njimi in to objekt – relacijska teorija razume kot neizogibno fenomenološko dejstvo,

¹⁰ Kompulzivnost pomeni prisilno nevrotski pojav, ki bolnika sili, k izvajanju dejanj, ritualov ali ceremonij, ki so zanj samega nesmiselne (Slovar tujk, 594)

ki izhaja iz klinične izkušnje. Pozneje ti odrasli otroci kot pacienti iščejo in vzdržujejo te odnose za vsako ceno. Fairbairnova objekt-relacijska teorija je v tej smeri najbolj razvita elaboracija travmatičnega človeškega doživljanja.

Fairbairn je začel svoje psihološko raziskovanje z opazovanjem izredno zapletenega fenomena neverjetne lojalnosti otrok do staršev, ki ga je srečeval pri zlorabljenih otrocih. Kljub velikim bolečinam in travmatičnim doživetjem so ti otroci zavrnilo alternativne starše ter pokazali veliko navezanost na prave starše.

Otroci se ponovno vračajo k staršem, pa čeprav jih njihovi starši vedno znova razvrednotijo, žalijo, zaničujejo in zavračajo. Med njimi se ustvari pravi začarani krog interakcij, ki vedno znova vzbuja stare arhaične rane. Otroci se vedno znova vračajo k staršem, pričakujoč, da bodo starši v otrocih spoznali njihovo osebnost in sposobnost, vendar jih vedno znova razočarajo. Otroci se potem umaknejo, vendar ob prvem klicu staršev vedno znova pritečejo nazaj.

Razlaga tega je naslednja: *libido* ne išče ugodja, temveč objekt. Otrokova temeljna potreba ni potreba po ugodju, temveč je potreba po odnosu. Če starši ustvarjajo ugodje, ga bo otrok iskal, vendar ne ugodja samega po sebi, ampak le kot orodje za interakcijo. Če starši ustvarjajo boleča doživetja, bo otrok iskal ugodja drugje, vendar pa bo odnos s pomembnimi drugimi vedno iskal prek bolečine, ker je to zanj osnovni relacijski model.

20. Psihologija jaza

Psihologija jaza temelji na predpostavki, da je glavna in najpomembnejša motivacijska sila v človeškem izkustvu ohranitev kohezivnosti jaza. Ko se pacient brani, pomeni, da je njegov občutek kohezivnosti¹¹ ogrožen. Pacient, po teoriji jaza, namreč ne išče zadovoljitve, temveč išče empatično¹² razumevanje globoko občutene potrebe po samozaščiti.

Znani modeli preteklega vedenja, ne glede na to, kako boleči in zmedeni so bili, so edino sredstvo samoprepoznavanja. Njihova izguba bi pomenila dezintegracijo, fragmentacijo in izgubo jaza. Pacient zato ponavlja stare modele v upanju, da bo nekoč nekdo njegove potrebe zrcalil in nanje odgovoril z empatijo.

Vedno znova se zapleta v začarani krog starih interakcijskih modelov, v sebi zatira prava čustva in se prilagaja, samo da bi ustregel staršem in s tem izvabil tisti pravi odnos pozornosti, spoštovanja, željenosti in ljubljenosti, po katerem z vsem bitjem hrepeni.

Psihologija jaza ugotavlja, da so zgodnji odnosi s starši bistveni pri konstituiranju človeškega občutja o sebi ali pri razvoju jaza, saj posameznik trpi zaradi neurejenosti jaza, vedno znova išče in uporablja jaz-objekt doživetja z drugimi, da bi nadomestila kritične starševske funkcije, ki jih v otroštvu ni doživel.

11 Kohezivnost pomeni vezljivost, vezanost, povezljivost. (Slovar tujk, 580)

12 Empatija je zmožnost posameznika, da zazna in razume občutja in razmišljanja druge osebe, vendar se z njo ne poistoveti. (Slovar tujk, 283)

21. Interpersonalna teorija

Analitiki uporabljajo to teorijo s predpostavko, da se ljudje naučimo modelov integriranih odnosov z drugimi v otroštvu in te vzorce odnosov uporabljamo vse življenje. Pacient ne išče objekta, ampak domačnost in interpersonalno obvladovanje. To pa stori tako, da ponavlja en in isti model, ki se ga je naučil v otroštvu in ga ponavlja v kasnejšem življenju.

Interpersonalna teorija je pozorna še posebej na to, kako posameznik ali pacient strukturira situacije, ko ustvari zunanje zahteve, katerim se preda in se na ta način izogne svojim praviim željam, saj ga je strah, da bi bil v nasprotnem primeru izoliran in bi ostal sam.

Interpersonalna teorija je v bistvu teorija odnosa. Ta teorija ima tri dimenzije: jaz, ti in interakcijski prostor med njima. Otrok v zgodnejši dobi išče odnose, če mu jih ne uspe vzpostaviti, to lahko vpliva na celotno življenje.

22. Hude travme – Freudove raziskave

Pri psihoanalizi je bila že od začetka osrednja tema raziskovanje vpliva primarnih odnosov in predvsem najzgodnejših travmatičnih doživetij z drugimi na otrokovo kasnejše življenje.

Potlačeni spomini na zgodnjo travmo se lahko vrnejo v obliki fizičnih občutkov, nočnih mor, ponovnega vedenjskega odigravanja, flashbackov, ali celo kombinacije naštetega.

Freud je v svojih raziskavah prišel do podobnega zaključka. Sprva je trdil, da so vsi histerični simptomi posledica spolnega zapeljevanja v otroštvu in da se nezavedni spomini sprožijo takrat, ko v obdobju adolescence oseba izkusi podobno situacijo, ki jo spomni na izvirno travmo.

Travma trajno poškoduje pacientovo sposobnost soočanja z življenjskimi izzivi in ker pacient ne razreši in ne sprejme travme, ponavlja potlačeno izkušnjo, kot da bi bila del sedanjega stanja, namesto, da bi se soočil z njo kot z nečim preteklim.

Pozneje pa je Sigi prišel do spoznanja, da histerični impulzi niso posledica seksualne travme, ampak da te hude motnje povzroča intrapsihični konflikt in ne dejanska travma. Ob tem se je seveda Freudu zastavilo temeljno vprašanje, zakaj njegovi pacienti in človeštvo nasploh s tako vztrajnostjo ponavlja te travmatične izkušnje in to kljub temu, da jim povzročajo toliko gorja. Freud na to vprašanje ni nikoli uspel zares odgovoriti, saj v njegovi hedonistični nagonski teoriji ni bilo pravega prostora za razumevanje odnosov.

Čeprav je Freud pozneje pri vzrokih psihičnih boleznih izključil dejansko travmo kot etiologijo emocionalnih motenj, njegov koncept ponavljanja ter travm še vedno precej prispeva k razumevanju in pojmovanju vloge travme pri psihiatričnih boleznih in drugih emocionalnih motnjah.

23. Kompulzivno ponavljanje pri zasvojenosti

Klasičen primer ponavljanja starih, utečenih vzorcev je morda najgloblje viden prav v primeru zasvojenosti vseh vrst. Lahko bi celo rekli, da je skupni imenovalec vseh zasvojenosti v svoji najgloblji dimenziji in dinamiki nezavedni krik po odnosu.

Zasvojenosti vseh vrst so samo nadomestki za neuresničen odnos, saj zasvojenost v svojem jedru nikoli ne nastane zaradi navezave na določeno osebo, aktivnost ali objekt, ampak je posledica oz. zunanji odraz nečesa veliko globljega.

Zasvojenost je ponovno iskanje odnosa, ki je bil primarno vzpostavljen, pa naj je bil še tako razdiralen in boleč, zato je vsaka zasvojenost obenem tudi psihični odraz razbolelosti, praznine, strahu, groze, negotovosti, pomanjkanja samozavesti in samospoštovanja.

Zasvojenost je v vsej svoji širini in globini iskanje *nadomestkov* za neuresničene odnose, za odnose, ki jih zasvojena oseba zaradi svoje globoke psihične ranljivosti in s tem povezane nadaljnje ranljivosti ni zmožna vzpostaviti.

23.1. Osnovne značilnosti vsake zasvojenosti

- Nadaljevanje oz. ponavljanje zasvojitvene aktivnosti in to kljub ponavljajočim se neprijetnim fizičnim ali psihičnim posledicam ter socialnim in medosebnim konfliktom.
- Obsesija oz. preokupacija z določenim objektom, osebo ali aktivnostjo. Zasvojeno osebo vedno znova žene k zasvojitvenim aktivnostim, osebam ali objektom.
- Občutje zasvojene osebe, da je brez nadzora ali kontrole. Zasvojena oseba ne more živeti brez zasvojitvene aktivnosti, osebe ali objekta, obenem pa skuša narediti vse, da bi zasvojenost obvladala oz. nadzorovala.
- Toleranca: zasvojena oseba potrebuje vse več zasvojitvene aktivnosti, osebe ali objekta, da bi dosegla enak učinek, saj se odzivnost na enako mero zasvojitvene aktivnosti vse bolj manjša.

24. Relacijske teorije in religiozno izkustvo

Relacijske teorije opisujejo naravo in izvir osnovnih modelov vedenja, ki temeljijo na interpersonalnih odnosih. Tako je v objekt-relacijski teoriji "objekt" oseba ali stvar v posameznikovem zunanjem okolju, ki postane interno ali psihično signifikantna. Gre za občutja in mentalne predstave oz. podobe, ki so povezane s posameznikovim odnosom z objekti.

Odnosi v sedanjosti so za procese relacijske teorije samo nova izdaja pomembnih odnosov iz preteklosti, oz. neke vrste ponavljanja preteklih odnosov.

Freudov model transferja in kompulzivnega ponavljanja je Freuda vodil k študiju oz. k raziskovanju zgodovinskih korenin religioznega doživljanja. To troje je spodbudilo Freuda samega, da se je, kot smo videli v svojem delu *The Future of an Illusion*, osredotočil na zgodovino posameznika; ter v delu *Totem and Taboo* tudi na celotno človeštvo.

Z modelom transferja se sklada tudi Freudova definicija razumevanja in iskanja zgodovinskih prvin religioznega. To metodo je Freud z veliko natančnostjo apliciral pri svojem pisanju o religiji:

Otrok je zavezan k ljubezni in občudovanju svojega očeta, ki mu predstavlja najmočnejše, najprijaznejše in najmodrejše bitje na svetu. Iz tega sledi, da je Bog sam po sebi samo povzdignjena, vzvišena podoba očeta, ki je reprezentirana v intrapsihičnem svetu zgodnjega otroštva oz. prenos teh vsebin iz otroštva na drugo osebo, ki jo oseba, ki te vsebine prenaša, dojema kot nekoga iz otroštva.

25. Intrapsihična podoba Boga

Intrapsihična podoba Boga pomeni to, da to, kar vemo o odnosih med ljudmi, lahko bistveno prispeva k notranjemu vpogledu v dinamiko, ki ustvarja naš odnos z Bogom in s sakralnim, ki pa je vsekakor ločen od teološkega vprašanja o milosti in o različnih načinih in ravneh bivanja.

Razvojni proces posameznikove osebnosti ali posameznikovega jaza se začne v družini, ki obenem tudi omogoča razvoj intrapsihične podobe Boga. Tu gre za posebno obliko intrapsihične objektne podobe.

Ko je Freud v začetku svojega znanstvenega delovanja začel preučevati religijo je postavil teorijo, ki je temeljila na 1 Mz 6,2-27. V tem odlomku je opisan nastanek človeka, to, da je Bog človeka ustvaril po svoji podobi. Sigi pa to trdo obrne narobe in trdi, da je človek ustvaril Boga po svoji podobi.

Freud je v tem v bistvu spregledal realnost, od človeka ločenega personalnega Boga in se osredotočil predvsem na razumevanje, kako in zakaj človeštvo ustvarja bogove in demone.

Freud v bistvu vidi izvor Boga v obrambnih procesih in mehanizmih, ki se razvijejo med ojdipovsko dobo, v kateri naj bi bil človeški oče povzdignjen v intrapsihično podobo Boga. Freud torej postavlja izvor religije v otroško podobo in sicer kot obrambo proti globokemu občutju nemoči.

Relacijske teorije pa v nasprotju s Freudovo predpostavko trdijo in dokazujejo, da se intrapsihične podobe jaza oz. sebe in intrapsihične podobe Boga bistveno gradijo v

človeškem kontekstu oz. v družinskem okolju in sicer lahko s pomočjo ljubečih in skrbnih ali prek krutih in omejenih staršev in ne kot obrambne reakcije pred občutjem globoke nemoči.

Otrokov čut za Boga in intrapsihična podoba Boga sta na zelo kompleksen način povezana z otrokovimi starši. Tako lahko otrok starše doživlja kot dobre ali pa slabe, s tem je lahko skladna tudi intrapsihična podoba Boga; ali pa je ta podoba povsem nasprotna, tako da je Bog v tem scenariju lahko povsem dober in varujoč, medtem ko so starši doživljeni kot neskrbni, slabi in neljubeči.

Pri tem je bistveno, da otrok ne ustvarja intrapsihične podobe Boga zavestno iz fantazije, kot je to trdil Freud, ampak jo ustvarja nezavedno iz izkustva vsakodnevnega življenja, ljubezni in konkretnega doživljanja družinske molitve, zgodb in vprašanj, ki jih zastavlja staršem.

Relacijske teorije, ki so v svojem bistvu **razvojne teorije**, torej v marsičem presežejo Freuda, ki v svojem razmišljanju o religiji ni zmozel vzpostaviti bogatejšega in bolj kompleksnega razvojnega modela. Njegove teorije so bile namreč skoraj izključno omejene na infantilne nevrotične konflikte zgodnjega razvoja, ki povzročajo ritualistične in obsesivne simptome v odrasli dobi.

26. Pojem iluzornega in intrapsihična podoba Boga

Temo ali lokacijo religioznega izkustva je odkril že Freud, ki je trdil, da je religija iluzija in sicer zgolj interni psihični proces. Po Freudu religija kot iluzija služi obrambnim namenom, ki človeka varujejo pred silovitimi občutki nemoči.

Za Freuda je iluzija potrebna in sicer da naredi to obupno nemoč sprejemljivo, saj bi bili ljudje brez te iluzije nesposobni prenašati težave in probleme življenja.

V nasprotju s Freudom pa si je Winnicott prizadeval premostiti razcep med zunanjim in privatnim svetom, med subjektom in objektom. Zato predpostavlja še tretjo dimenzijo človekovega bivanja t.i. potencialni medosebni čustveni prostor, ki zmeraj obstaja med dvema osebama in je odprt, prostor novega, še ne izdelanega, prostor kreativnosti in predvsem prostor, ki sproti nastaja med dvema osebama, ki ga skupaj izgrajujeta na podlagi najgloblje notranje kreativnosti in odprtosti do presežnega.

27. Empirične raziskave religioznega izkustva

Verjetno od vseh psihoanalitikov, ki so po Freudu raziskovali, kakšen odnos ima posameznik do Boga, bila ravno Ana-Maria Rizzuto.

Rizzutova trdi, da gre pri religioznem doživljanju za izredno pomembne paralele med otrokovimi odnosi s starši in njihovo intrapsihično podobo Boga ter odnosom z Bogom, vendar pri tem predpostavlja, da je človeški odnos z Bogom veliko bolj kompleksen, kot so odnosi z ostalimi ljudmi.

Formacija intrapsihične podobe Boga po Rizzutovi nikakor ni odvisna od ojdipskega konflikta, ampak nastane intrapsihična podoba Boga kot rezultat procesa formacije podob, ki vzide med emocionalnim odnosom z najpomembnejšo osebo ali z več pomembnimi osebami. Dejansko pri formiranju te kompleksne realnosti, ki jo imenujemo Bog, sodelujejo različni dejavniki iz različnih razvojnih nivojev.

Večina ljudi v svojem religioznem doživljanju sodi v eno od naslednjih kategorij:

- Gotovost v obstoj Boga. – *Verujem (imam) Boga.*
- Dvom v obstoj Boga. – *V Boga bi lahko veroval (imel) Boga.*
- Zanikanje Boga. – *Ne verujem (nimam) v Boga.*
- Boj proti Bogu. – *verujem (imam) v Boga, toda želim si, da ne bi veroval (ga ne imeti).*

Rizzutova v svojih delih predpostavlja tele osnovne teze:

- Otrok internalizira svoje interakcije s svetom v najrazličnejših oblikah objektnih reprezentacij. Pri tem gre za zelo kompleksne fenomene, ki med drugim vključujejo somatske senzacije, afekte in kognitivno-konceptualna doživetja.
- Najzgodnejši spomini na pomembna doživetja so utrjeni v zelo kompleksne reprezentacije; tako je lahko notranjepsihična podoba matere zlitje senzacij o materinem nežnem objemu, božanju, materinem glasu, kar povzroča svojska občutja in potrebo po idealiziranju.
- Vsak otrok je "implicitni filozof", ki se sprašuje o začetku sveta in potrebuje Boga, da lahko odgovori na vprašanje "zakaj"? Ideja o Bogu je tako razvojna potreba, ki omogoča, da se otrok zave bivanja stvari okrog sebe.
- Reprezentacija Boga ali intrapsihična podoba Boga predstavlja samo konico procesa utrditve objektnih reprezentacij v koherentni notranje psihični svet podob iz okolja. Ustvarjen je iz elementov objektivnih reprezentacij ali podob, ki jih ima otrok na voljo. Bog je tako ustvarjen, kot trdi Rizzutova, iz reprezentančnega materiala, katerega vir so intrapsihične podobe primarnih objektov.

28. Psihični razvoj in religiozno izkustvo

William Meissner, ki je eden vodilnih psihoanalitikov, ki raziskujejo religiozno izkustvo, se je temeljito osredotočil na Freudovo analizo religije in na Freudov "napad" na religijo odgovoril s tremi temeljnimi tezami:

1. Meissner je Freuda obravnaval s stališča psihoanalize s tem, da je na Freudove ateistične teorije apliciral isto psihoanalitično metodo, kot jo je Freud uporabil pri svojem obravnavanju religije.
2. Meissner se je oprl na postfreudianske teorije ego psihologije in argumentira, da je religija lahko tako ego adaptivna, kakor tudi nevrotična.
3. Meissner je predpostavil, da religija reprezentira, kar Winnicot imenuje tranzicijski fenomen in ima torej zelo pozitivno vlogo v posameznikovem življenju.

Globoko v svojem potlačenem spominu se je Freud poskušal odločiti, da se njegov duh ne bo nikoli podredil zahtevam religije po vdanosti in predanosti. Hotel je biti Hanibal, zavojevalec in Mojzes prerok, ki je iznašel novo religijo in povedel ljudstvo v obljubljeni deželo psihološke

svobode, ugotavlja Meissner. Toda edina pot kako to najti, je bila, da zavrne religijo svojih očetov.

Meissner pa je tudi na svoj način odgovoril Freudu in pokazal, da igra religija, poleg nevrotičnih funkcij o katerih govori Freud, tudi druge zelo pomembne funkcije.

Za Freuda je glavna naloga *ega*, da kontrolira instinkte, vendar že njegovi nasledniki ugotavljajo oz. predpostavljajo, da *ego* ni samo kreacija konfliktov med *idom* in *superegom* (realnostjo), ampak ima tudi svojo avtonomno funkcijo, ki ni samo odgovor na instinktivne pritiske.

S tega stališča lahko analiziramo prispevek religije k večji adaptaciji in nadzoru realnosti. Tako dobi religija v postfreudianski dobi bolj pozitivno vlogo in sicer ne več zgolj kot nevrotična adaptacija na infantilne želje, ampak kot pozitivna funkcija pri adaptivnih funkcijah *ega*.

Ego psihologija tudi predpostavlja, da zdravje in zrelost zahtevata moralni red v življenju posameznika ter ohranjata njegovo funkcionalnost. Brez tega se življenje dezintegrira v kaos in diskontinuiteto. Bolj ko je torej kompleksno življenje, bolj kompleksne postanejo tudi moralne kode.

Medtem, ko je bila religiozna morala izključno samo v funkciji *superega* s strogimi in rigidnimi ter nerealističnimi torej nevrotičnimi zahtevami, je za Meissnerja vera in religioznost utemeljena na moralnem redu, ki tudi postavlja svoje zahteve *egu* ter od njega zahteva kreativni napor, da spodbuja in ohranja višje organizirane in adaptivne funkcije. Te funkcije pa so v veliki meri odvisne od sposobnosti *ega* za adaptivne simbolične organizacije in doživetja.

Pomen religioznega izkustva pa je naslednji:

Versko oz. religiozno izkustvo ima veliko atributov, ki obeležujejo obliko tranzicijskega doživljanja. Kot vsi tranzicijski fenomeni vera predstavlja areno, v katerem se subjektivno in objektivno prepletata. Kljub temu, da vernik prispeva osebna subjektivna doživetja v proces verovanja, vera ni izključno subjektivna. Njena vsebina je utemeljena na tradiciji in doživetjih drugih v organizirani skupnosti verujočih in se nanaša na naravo sveta vsega človeškega doživljanja in njegove eksistence ter vrednost in pristnost duhovnih dimenzij.

Intrapsihična podoba Boga ni čisto subjektivna kot halucinacija, niti ni povsem zunaj dosega subjektivnosti, ampak je lokalizirana zunaj, znotraj in na meji. Posameznikova intrapsihična podoba Boga vzide in vznikne iz napetosti med posameznikovim privatnim izkustvom in podobami ter metaforami Boga, ki jih proizvede kulturno okolje. Torej ne pripada niti posameznikovemu privatnemu svetu niti religioznemu okolju, ki mu posameznik pripada, ampak sintezi obeh.

Pomembni vidiki religioznega življenja so fizični, artistični in lingvistični objekti, ki nam posredujejo duhovni ali moralni pomen. V religioznem življenju posameznika namreč ti predmeti postanejo orodje, ki prinaša svojski pomen in presega zgolj fizikalno in kaligrafsko naravo stvari. Ti simboli so tranzicijski.

Zadnja komponenta religioznega življenja je molitev. To je najbolj direkten, neposreden in osebni tip religioznega doživljanja. V molitvi se namreč posameznik figurativno vključi v tranzicijski prostor, kjer sreča intrapsihično podobo Boga, ki je del tranzicijskega prostora doživljanja in odraža še eno dimenzijo iluzornega religioznega doživljanja.

29. Relacijske teorije in razvoj religioznosti

29.1. Zgodnja doba

Zgodnja religiozna doživetja v otroštvu so vsekakor v veliki meri prepletena z otrokovo materjo. Otrok si z lahkoto predstavlja Boga in njegova intrapsihična podoba Boga ima skoraj izključno karakteristike svojih staršev oz. karakteristike roditelja, ki je prisoten.

Vedno pa gre za karakteristike zavarovanosti in avtoritete.

Kakršnokoli je že otrokovo prakticiranje religije, kot so molitve pred spanjem, opazovanje staršev, ki molijo s sklonjenimi glavami ali hodijo v cerkev, vse bo pomešano z otrokovimi fantazijami in imaginacijami.

Družina je namreč osnovni model za religiozna doživljanja in sicer s čutom za varovanost in avtoriteto. Če je mati varujoča in ljubeča, potem si otrok zgradi intrapsihično podobo Boga, ki je ljubeč in varujoč. Če je pa mati groba in kaznujoča, potem bo verjetno otrok doživljal na podoben način tudi Boga, ga napadal in se preko zavračanja Boga izogibal te grobe intrapsihične podobe Boga.

Temeljno zaupanje, ki ga otrok doživlja ob materi, bo služilo kot temelj za poznejše zaupljivo in ljubeče razmerje do Boga. Če pozitivne podobe o materi prevladujejo, je velika verjetnost, da se bo v podobnem ozračju pojavilo tudi otrokovo religiozno doživljanje.

29.2. Latentna doba in puberteta

V šolskem obdobju se otrok začne bolj zavedati razlike med Bogom in starši. Otroci v latentni dobi od sedmega do desetega leta vidijo Boga kot bolj univerzalnega in začno tudi razločevati intrapsihično podobo očeta od intrapsihične podobe Boga. Toda Bog je zanje še vedno zelo antropomorfen – izboljššan človek, kljub temu pa se šolarjeve ideje o Bogu počasi začno razvijati v smeri bolj duhovnega pojmovanja Boga.

29.3. Adolescenca in zgodnja zrela doba

V adolescenci mladostnik začne doživljati svoje starše na nov način in ob tem se lahko pojavijo zelo močni dvomi, ko mladostnik skuša odkriti pomen in smisel življenja.

Če je bila starševska intrapsihična podoba pomešana z intrapsihično podobo Boga, lahko mladostnik v svojem uporništvu staršem zavrže tudi Boga in to zato, da pridobi distanco do staršev in njihovih vrednot. Po drugi strani pa mladostnik v vsej globini išče pomen in smisel življenja ter mesto Boga v religioznih in filozofskih vprašanjih.

Adolescent ima že bolj osebno intrapsihično podobo Boga, saj začne internalizirati tudi ideje o Bogu, te pa mu omogočajo, da je bolj v sozvočju s svojimi lastnimi afektivnimi potrebami.

29.4. Religiozno doživetje odraslega

Človek, ki je psihološko popolnoma razvit, naj bi na tej stopnji imel že zrele psihološke sposobnosti, ki vključujejo in predpostavljajo funkcionalno organizacijo jaza in kontrolo nad nagoni.

Tak posameznik je sposoben rokovati s svojo anksioznostjo in se zato strah pred nevarnostjo psihične dezintegracije in fragmentacije ne pojavlja več znotraj njegovega sveta, ampak lahko prihaja iz zunanjih groženj, kadar gre za realno nevarnost od zunaj.

Takšen posameznik lahko gleda na religijo in njen religiozni sistem z vse večjimi zmožnostmi za soočanje z realnostjo, kar mu omogoča, da lažje tolerira notranje pritiske in dvomnosti. Takšen posameznik lahko potrdi ter obdrži svojo vero, ritualne simbole in obredje religioznega občestva v vsej njeni relativnosti, posebnosti in omejenosti.

30. Zastrašujoča skrivnost

Študij religioznega fenomena na osnovi doživljanja sakralnega v resnici pomeni soočenje z doživljanjem sakralnega samega na sebi. Leta 1917 je Rudolf Otto izdal študijo interkulturalnega doživljanja sakralnega z imenom *Das Heilige*, v katerem na široko razprostre vidik doživljanja svetega. V tem delu Otto predpostavlja, da je doživljanje sakralnega ali svetega zelo edinstveno, povsem drugačno od ostalih izkustev in ga zato ni mogoče v polnosti zaobjeti v filozofske in psihološke kategorije.

Del njegovega osredotočenja velja latinskemu terminu *mysterium tremendum*, zastrašujoča skrivnostnost za katerega trdi, da je edini "pravilni izraz" za doživljanje ali izkustvo svetega.

Izraz ali pojem *tremendum* se po Ottu nanaša na skrivnostno izkustvo, ki vzbuja grozo in strah in je obenem doživljeno kot nekaj nenavadnega. To izkustvo je po njegovem mnenju sam izvor religioznega.

Drugi izraz, ki ga Otto uporablja kot temeljno karakteristiko doživljanja svetega, pa je *mysterium*, ki se nanaša na dejstvo, da je sveto tako daleč stran od našega dožemanja, da napolnjuje naš razum s popolnim začudenjem in presenečenjem.

Otto vztraja, da občutje *mysterium tremendum* ni samo poglobljeno ali bolj intenzivno doživljanje navadnih občutij. Doživljanje svetega ni le nadaljevanje ali podaljšanje ostalih človeških občutij, ampak povsem enkratno in povsem samostojen fenomen človeškega doživljanja.

31. Psihologija sakralnega

Psihologija sakralnega ima številne aplikacije:

- Implicira, da je izkustvo sakralnega neizogibno tudi doživljanje transformacije. Izkustvo sakralnega nas namreč postavlja v stik s temeljnimi dimenzijami našega bivanja in vedenja, k transformacijskemu objektu. Momenti umetnosti ne omogočajo samo spomina na specifičen dogodek ali odnos, ampak v nas spodbudijo psihosomatski občutek zlitja, ki je povzetek vseh posameznikovih izkustev transformacijskega objekta.
- Ljudje smo bitja religije oz. smo v samem jedru psihe religiozna bitja, ker imamo v sebi možnost za transformacijsko sakralno izkustvo. Iskanje transformacijskega objekta, doživljanja ali izkustva pa v tem smislu nikakor ni nevrotični odgovor na grožnjo instinktivnih sil, kot je trdil Freud, ampak nadaljevanje ali rekreiranje primarnega doživljanja, ki konstituira oz. rekonstituira jaz. Gre za izraz naše temeljne osebnosti, ki ga je mogoče najti v različnih domenah človeške eksistence.
- Naša globoka nuja po transformacijskih objektnih relacijah lahko sledi tako negativnim, destruktivnim oblikam kakor tudi pozitivnim. Potreba po transformacijskih objektih pomeni, da nas lahko ta impulz povede tudi daleč stran od želenega kot je to vidno v reklamah. Te povzročajo skrb mnogim sodobnim teologom, saj je že pred razvojem moderne teologije in psihologije Friedrich Nietzsche trdil, da kljub temu, da je Bog mrtev, ljudje bogove potrebujemo: narod, politično stranko, šport, telo. Človek je torej bitje religije ali religiozno bitje; želja po sakralnem ni utemeljena v obrambnem mehanizmu ali nevrozi, ampak je to globoka notranja potreba, ki je vrojena v človeško psiho, in sicer tako kot seksualnost in interpersonalni odnosi.

32. Koncept bivanja in religiozno izkustvo

Kaj je pomen življenja?

Na to vprašanje, poznamo dva odgovora. Prvi je filozofski odgovor, drugi odgovor pa je religija, ki se ne zanima primarno za izvor stvarstva ali človeka, ampak je temu zanimanju dodano zelo osebno vprašanje o možnem viru in pomembnosti življenja vsakega posameznika. To vprašanje ni postavljeno v oddaljenost, ampak je vsakemu posamezniku odgovor na to vprašanje nekaj bistvenega in zato tudi izrednega pomena.

Bog je vir bivanja, temelj biti in sila bivanja samega na sebi. Biti je glagol in ne samostalnik; gre za aktivnost, ki premosti ali premaga možnost nebivanja ter ohranja v bivanju vse od najdrobnejših in najbolj nebogljenih bitij do univerzalnega človeka, ki je okronan z razumom.

Bog pa je obenem tudi zadnji odgovor na vprašanje, zakaj nekaj biva, namesto da bi ne bivalo. Gre za odgovor na vprašanje temeljnega vira, primarnih zakonov in struktur v njih samih.

33. Dialog jaz-ti

Človek ima lahko dve vrsti doživljanja:

- Jaz-ono
- Jaz-ti

Te dve vrsti doživljanja pomnijo naslednje. V razmerju *jaz-ono* smo namreč oddaljeni in ne vključeni. V tem primeru namreč v drugih vidimo sredstva za doseganje določenega cilja. V relaciji *jaz-ti* pa smo vključeni, skrbeči in zavezani, spoštujemo svobodo in avtonomijo drugih.

Primer: *Znanstvenik in umetnik skupaj gledata drevo. Znanstvenik se približa drevesu kot onemu, zavzame stališče oddaljenega raziskovalca. Drevo je zanj objekt opazovanja in študija in je zato zanj samo del narave ali biologije. Umetnik pa na drugi strani vključi sebe.*

Seveda ne moremo vedno imeti odnosa *jaz-ti*. Tako imamo lahko do nekega trgovca samo poslovni odnos. Na hitro se srečamo samo v določeni funkciji: on natoči bencin in mi mu plačamo. S tem vsekakor ni nič narobe; problem pa nastane, pravi Buber, ko postanemo tako vključeni v svet *jaz-ono*, da izgubimo zmožnost, da bi sploh še lahko vzpostavili odnos *jaz-ti*.

Edina izjema pri tem je, da lahko imamo do vsega ali donos kot do ti ali odnos kot do ono, razen do Boga. Bog je *večni Ti*. Večni Ti, ne more postati ono. Pri tem ne gre toliko za tezo o Bogu, ampak predvsem za naš odnos do Boga. Do Boga imamo dostop samo preko *ti-jaz*. Imeti odnos do Boga na oddaljen neoseben način pomeni, da nimamo odnosa do Boga, ampak samo do določenega idola, končnega bitja, ki je postavljeno na mesto Boga.

Šele ko vzpostavimo odnos do drugega kot drugega, lahko srečamo Boga v srcu odnosa do teh drugih ljudi. Primer tega je študent, ki se vsak dan pogloblja v sakralni tekst. Nenadoma se mu besede, ki jih je prebral že stokrat, prikažejo v drugačni luči in tekst postane živ. Tekst se ni spremenil, spremenil pa se je odnos do teksta in v tistem trenutku študent prek *ti* odnosa sreča *večnega Ti*, in sicer prek srečanja s tekstom.

34. Zgodnje otroštvo in intrapsihična podoba Boga

Če otrok živi v zelo siloviti psihični ali fizični bolečini ter je obenem zanemarjen oz. zavržen in mora sam predelati te bolečini, ima samo dve izbiri: ali za svojo bolečino krivi sebe ali pa druge.

Ker je otrok v veliki meri ali pa povsem odvisen od okolja, je zato preveč nevarno kriviti okolje in se zato obrne vase in krivi sebe, češ da je preslab ali je z njim nekaj zelo narobe. Na ta način otrok tudi razvije jedro svojega jaza kot nekaj slabega, vrednega samo zaničevanja in obsodbe. Tako je svet za tega otroka razdeljen na dva dela: jaz sem slab in grd, svet pa je dober in lep, zato me drugi upravičeno zaničuje in zavrača.

Vsak otrok je izredno ranljiv v svetu, ki je večji in bolj kompleksen, kot ga on lahko obvlada, zato se srečuje s porazi, sramoto in krivdo; tudi obsojajoči Bog bo zato odsev tega otrokovega doživljanja.

Če pa pri tem sodelujejo starši oz. družina, ki pomagajo otroku obvladati ter predelati vsa ta čutenja, se bo v otroku razvilo osnovno upanje, ki se bo odražalo v otrokovem občutju, da je zavarovan oz. čuvan in varen tudi v božjem objemu.

Kadar pa se to ne zgodi, je otrok izpostavljen grozi neobvladljivosti ter ne zmore predelati in obvladati osnovnih občutij krivde in anksioznosti. Zaradi tega so otroci, ki so zanemarjeni in zavrženi ali nepravilno vzgajani, kar nagnjeni k podobi Boga, ki je kritičen in obsojajoč.

35. Realni jaz

Realni ali dejanski jaz je koncept, ki označuje relativno zdravo jedro vsake osebnosti, pa čeprav je ta še tako motena. Predpostavljamo namreč, da je realni jaz, pa naj bo še tako okrnjen, psihični center vsake osebnosti.

Vendar koncept realnega jaza ne pomeni popolnega jaza, ampak gre pri tem predvsem za temeljno strukturo človeškega bitja, brez katere človek ne bi mogel obstajati. To je notranje psihična povezava med reprezentacijami jaza in objekta, ki so v vsej svoji globini povezane z določenimi afekti posameznikovega doživljanja.

Z drugimi besedami, gre za notranji psihični vir, na katerem je zgrajena naša osebnost in ki je usmerjen k samouresničevanju in kreativnosti. Poleg tega so temeljne značilnosti jedra človeške osebnosti še: spontanost, življenjskost, afektivnost, pripadnost jaza, aktivnosti jaza, uresničevanje in sodelovanje, priznanje aktivnosti jaza in vzdrževanje samozavesti, blaženje bolečih afektov, vzdrževanje jaza, odločanje in kreativnost.

Glede na to ima realni jaz dve osnovni nalogi in sicer da predstavlja posameznikovo resnično identiteto in da se sooča z realnostjo, v njej zavzame svoje mesto ter jo sorazmerno dobro obvladuje.

36. Jaz-objekt

Jaz in njegovo preživetje oz. razvoj in uresničitev potencialov jaza je osnovna sila vsake osebnosti in obenem temeljna motivacijska sila razvoja posameznika. Kot smo že videli, lahko okolje preko relacij med jazom in objekti, ki ga obkrožajo, to razvojno dinamiko spodbudi ali pa zavira.

Celo sovraštvo je lahko tisto občutje, ki sprva vzdržuje jaz, vendar to vodi posameznika v destrukcijo jaza, saj je v tem primeru obdan oz. izpostavljen hladnosti, brezbržnosti ter nehumani in neempatični odzivnosti sveta.

Struktura jaza je torej odvisna od naravne povezave med jazom in objektom. Če je ta odnos destruktiven ali moteč, posameznik ne more pridobiti potrebne notranje strukture. Zaradi tega njegova psiha ostane fiksirana v arhaičnih odnosih med jazom in objekti.

Osebe, ki trpijo zaradi zgodnjih travm za vedno poskušajo doseči zvezo z idealiziranim objektom, ker je z vidika njihovega strukturnega deficita narcistično ravnovesje ohranjeno samo prek interesa, odziva in potrditve objektov v sedanjosti, saj naj bi nadomestili travmatična doživetja.

Idealizirani vendar travmatični Bog ali reprezentacija Boga tukaj v polnosti ustreza njihovim potrebam. Zato ti ljudje z lahkoto postanejo tarče različnih fanatičnih religiozних skupin, ki zahtevajo popolno zvestobo in brezglavo pokorščino.

37. Čustvena vzajemnost

Sodobna psihologija je na osnovi izredno skrbnega dela in opazovanja otrokovih odzivov, prepoznanj in ostalih oblik vedenja odkrila, da so zametki čuta za sebe oz. jaza vsebovani že na samem začetku otrokovega razvoja oz. že ob rojstvu.

Otrok je namreč že od vsega začetka globoko zaznamovan z interpersonalnimi interakcijami. V njem je že vrojena želja po odnosu in ima zato že ob rojstvu vsaj zametke osnovnih zmožnosti, na osnovi katerih bo skušal vzpostaviti stik, spodbuditi odziv drugih ter odgovoriti na njihove odzive.

Vstop v svet je torej za otroka vstop v vzajemni interpersonalni svet. Poznejši razvoj samo še obogati in naredi bolj kompleksno tisto, kar je bilo v otrokovi psihi že od začetka.

38. Transformacija

Transformacija pomeni prodor skozi obrambni jaz in osvoboditev notranjega jaza. Obrambni jaz ima dve glavni obliki in sicer jaz kot popolnoma ubogljivi otrok in jaz kot hudobni otrok. Ti dve skrajni obliki obrambnega jaza pa se hitro lahko naselita v mnogih religijah.

Religija namreč prav zaradi globine in gotovosti, ki jo ponuja podoba Boga lahko spodbuja posameznika, da eno ali kar obe obliki tega destruktivnega doživljanja veže na podobo Boga, ki je zanj predvsem sodnik, ki ohranja nepremostljiv razcep med dobrim in slabim.

To brezkompromisno in togo stališče mu potem služi kot črno-beli temelj, na podlagi katerega se lahko posameznik identificira s temi obrambnimi pozicijami.

39. Odgovornost v psihologiji

Freudova nagonna teorija je teorija konflikta. Asocialni impulzi so v nasprotju s socialno vzbujenimi obrambnimi mehanizmi, ki so uperjeni proti gonom in impulzom. Iz tega nasprotja po Freudu izhaja vse mentalno življenje.

Iz teh temeljnih Freudovih psihoanalitičnih postavk je vsekakor jasno razvidno, da je človeška odgovornost minimalna, saj človeka vedno znova ženejo neobvladljivi notranji primitivni impulzi in goni, ki se aktivirajo po zakonu mehanike in težijo k zunanjemu izrazu.

Patologija je v tem smislu rezultat ali odraz neuspelega poizkusa impulzov in gonov, da bi se uresničili in zaradi tega zablokirajo in zafrustrirajo človekovo psiho.

40. Biblična perspektiva transformacije

41. Dinamika zakonske interakcije

Kljub očitnim razlikam v socialnem delovanju se posameznik nagiba k poroki s partnerjem, ki je na podobni osnovni ravni zmožnosti osebnostnega razločevanja oz. osebnostne zrelosti, ima pa nasprotno vzorce obrambne mehanizacije.

Partnerja v zakonskem odnosu ponovno spodbudita stara doživetja iz mladosti. Tako partner, ki je bil v mladosti zavržen ali odbit, izbere partnerja katerega družina je bila zaprta in posesivna. Prvi partner si zato želi več bližine v odnosu, medtem, ko se drugi bori za večjo samostojnost. Obenem pa oba prek projekcijske identifikacije oživljata že znana doživetja.

Zavestno partnerja sicer res iščeta za življenjskega sopotnika nekoga, ki ima značilnosti, kakršnih njuni starši niso imeli. V podzavesti pa se s pomočjo mehanizma projekcijske identifikacije odigrava veliko pomembnejša drama, ki terja razrešitev.

Z drugimi besedami partner išče nekoga, ki ga bo brezpogojno sprejemal in ljubil ter s tem nadomestil tisto, kar je pogrešal v dobi odraščanja.

42. Obnavljanje interakcijskih modelov iz mladosti

Odnos staršev do otroka oz. odnos otroka do staršev je bistvenega pomena. V prvih dneh otrokovega življenja poteka edini dialog med materjo in otrokom v telesni povezavi, v dotiku in v odgovarjanju na otrokove potrebe.

Ta dialog se odvija na neverbalni ravni in sicer otrok v materi prek projekcijske in introjekcijske identifikacije povzroča občutja, na katera mati odgovarja. Če pa mati ne zna odgovarjati, oz. ne odgovori na otrokova odzivanja, se lahko le ta počuti zavrženega in odrinjenega.

Otrok se torej že v zelo zgodnji dobi razvoja nauči, da se mora prilagajati na starševsko, zlasti materino odzivnost in iskati sozvočje svojih potreb z njenimi. Če je mati neprisotna, depresivna, razočarana, bo otrok to čutil prek vzajemnega nebesednega čustvenega mehanizma projekcije in introjekcijske identifikacije, ter bo skušal svoje želje in potrebe izražati samo v kontekstu, sprejemljivem za mater.

Če pa mu to ne bo uspelo, si bo sam zgradil svoj svet, v katerem se bo počutil sicer osamljenega, razočaranega, nepotešenega. Strah ga bo, čutil se bo ogroženega, vendar bo to znal prikriti z vrsto obrambnih mehanizmov.

Krivil bo na primer sebe, postal bo identificirani pacient in bo ob tem še vedno upal in si želel, da bodo nekoč njegovi starši le opazili njegovo bolečino ter nanjo odgovorili.

Z drugimi besedami, identificiral se bo z materinimi projekcijami in na ta način ostal globoko povezan s starši, ker je zanj ta odnos nujno potreben, pa če je še tako boleč in nezadovoljiv. Otrok čuti, da brez tega odnosa ne more preživeti.

43. Strah pred intimnostjo

Osnovni zakonski zaplet se odigrava na področju intimnosti oz. želje po čim večji bližini in obenem strahu pred to bližino. Vključitev v intimni odnos s partnerjem, pomeni partnerjevo dovoljenje, da se lahko čustveno na osnovi projekcijske in introjekcijske identifikacije popolnoma zlije oz. združi z drugim.

To pa pomeni veliko nevarnost in grožnjo ter strah pred izgubo samega sebe, svojega jaza. S tem, ko partner izgubi samega sebe, svoj lastni jaz, tudi zanika svojo ločenost in sicer vse zato, da bi ohranil iluzijo varnosti in zavarovanosti.

Tudi če se partner zaveda te temeljne želje, da uporabi drugega za potrditev potreb in popolno sozvočje s svojimi željami s pomočjo projekcijske in introjekcijske identifikacije, gre pri tem za zasebni svet partnerjevega notranjega doživljanja.

Partnerja pogosto nista sposobna odkriti in prepoznati najzgodnejših in zato najbolj globokih potreb drug drugega. Potrebno je več kot samo poslušanje tistega, kar je očitno, saj gre za zahtevo po globljem vživljanju, ki partnerjema omogoča prodor v notranji, notranje-psihični svet drugega.

V tistih partnerskih odnosih, kjer tega ni, partner postane vedno bolj ranljiv. V dinamiki projekcijske identifikacije se ponavljajo travme in nerazrešeni konflikti iz mladosti, ki vodijo v občutek sramu, ponižanja in razočaranja s tragičnim občutkom, da te najzgodnejše in najgloblje potrebe ne bodo nikoli zadovoljene.

Zato partnerja razvijeta široko paleto obrambnih mehanizmov in drug drugega na osnovi projekcijske in introjekcijske identifikacije vidita kot identificiranega pacienta oz. grešnega kozla. Ta vzorec pa še dalje onemogoča kakršnokoli izpolnitev temeljnih želja in potreb.

44. Osnovna dinamika zakonske privlačnosti

Osnovno vprašanje, ki se tu zastavlja je, kako to, da se dve popolnoma nekompatibilni osebi sploh združita; kaj je njuna privlačnost? Odgovor je ta, da gre tu za celjenje ran iz otroštva, tako, da s ponovitvijo osnovnih relacijskih modelov iz mladosti ustvarjata podobno.

Romantična ljubezen spodbudi pravi jaz, ki je bil potlačen. Povratak v stanje infantilnosti je splošno doživetje romantične zaljubljenosti. Na vrhuncu romantične strastne ljubezni, zaljubljenca uporabljata *otroško govorico* in si dajeta *otroška imena*. Romantična zaljubljenca se počutita prenovljena z energijo, ki se pretaka med njima.

45. Podzavestni procesi zakonske interakcije

Ko idealizem romantične ljubezni zbledi, se sproži podzavestni proces, ki naj bi determiniral, kaj lahko zakonca pričakujeta v smislu njune emocionalne izpolnitve.

V intimnosti zakonske zveze se konflikti vedno pojavijo in sicer sedaj, ko partner ne more sprejeti nežnih in zakritih aspektov jaza. Zakonca kot taka imata podobne želje in potrebe, vendar pa nasprotne obrambne organizacije.

46. Zakonski konflikt

Zakonski konflikt je znak trdnega zakona.

Zakonski konflikt je zaznamovan z iracionalnimi prepričanji, ki vzbujajo in vzdržujejo nerazrešeno dinamiko med partnerjema.

Partner čuti, da mora drugega dovolj raniti, da bo le ta izpolnil njegove želje in ga bo ljubil. Le če ga ne prizadene dovolj, bo drugi čutil, da mu prizadeva bolečine. Partnerja bosta drug drugega prizadevala in tako zadajala rane – iz tega sledi tudi fizično nasilje.

Drugi bi moral natančno vedeti, kaj njegov partner potrebuje, zato mu tega ne odkrije. Kajti če mu mora partner povedati, ga vprašati, potem bo ta izpolnil partnerjevo željo samo zato, ker je drugi v to prisiljen in ne zato, ker hoče partnerju v resnici ustreči, ali zato, ker partnerja ljubi.

Partner misli, da bi moral drugi živeti izključno zanj, saj pripada samo njemu, je njegova lastnina in ga mora zato brezpogojno sprejemati in razumeti.

47. Strah pred ranljivostjo

Strah pred ranljivostjo oz. ranljivost sama, ki je strah pred intimnostjo, bližino, je istočasno tudi tista komponenta, ki še nadalje povzroča ter ohranja partnerski konflikt v naslednjih točkah:

- Ranljivost je vzrok, da sta partnerja preveč senzitivna do realne ali namišljene zavrnitve oz. kritike drug do drugega.
- Ranljivost spodbuja razvoj in pričakovanje iracionalnih vprašanj.
- Ranljivost zavira razvoj empatije.

48. Stopnje zakonskega konflikta

Na osnovi raziskovanj zakonskega konflikta bi lahko rekli, da zakonski konflikt zaznamujejo naslednje stopnje, ki jih poznamo tudi v procesu žalovanja:

- **ŠOK:** partnerja dobesedno padeta v šok, saj boleče spoznanje, da sta ponovno vpletena v bolečo čustveno igro, ki jo že zelo dobro poznata, vse preveč kruto, da bi ga mogla sprejeti in v svoji notranjosti predelati. To se največkrat zgodi ob prvem odprtem prepiru, ki je samo znanilec, da se je prava zakonska drama zares začela.
- **ZANIKANJE:** ko se partnerja počasi začneta zavedati, da njuna odločitev za skupno življenje vodi v nova razočaranja, se v začetku skušata reševati z obrambnim mehanizmom zanikanja: *saj ni tako hudo, imel-a sem samo slab dan, saj ni bilo namerno...*
- **JEZA:** na tej stopnji se pojavi jeza in sicer ob spoznanju, da nikoli ne bo drugače, da prav partner zares zadaja najgloblje rane. Jeza je v tem smislu zelo pomembno čustvo, saj je odsev spoznanja, da se lahko njuna zakonska zgodba iz preteklosti, kamor v resnici spada čustvo jeze, zaradi preteklih ran in zapletov, razreši na drugačen pozitiven način.
- **ŽALOST IN DEPRESIJA:** ob bolečem spoznanju razočaranja se nadalje pojavi občutek globoke žalosti, ki ji lahko sledi depresija. Ta je odsev izgube idealnega partnerja, ki se je povsem spremenil oz. se je doslej samo sprenevedal.
- **POGAJANJE:** partnerja se začneta pogajati na osnovi *daj-dam*. Če boš ti naredil to, bom jaz naredila to. Tako se pogajata v zvezi z denarjem, otroki, dejavnostmi v hiši, razvedrilom. Odločita se lahko celo za ločene dopuste, ločena prijateljstva ter se tako začneta še bolj oddaljevati drug od drugega in sicer vse z namenom, da bi zmogla ohraniti vsaj del te krhke zveze.
- **OBUP:** kar sta si partnerja najbolj želela oz. v idealni sliki pričakovala drug od drugega, sta sedaj spoznala, da sta najmanj sposobna in najmanj pripravljena tudi dajati. To kruto spoznanje ju vodi do nove tragičnosti. Začneta se drug drugega bati, saj drug drugemu predstavljata največjo nevarnost: *če sem odprt in s tem ranljiv, dajem partnerju možnost, da me rani še globlje.*
- **RAZPOROKA:** ko partnerja dokončno uvidita, da so njuni konflikti nerazrešljivi, njun obup in globoko razočaranje brez izhoda, se razporočita ali pa si najdeta vsak zase svoj intimni svet, v katerem se počutita varna, želena. Tako se čustveno ločita.

Vsekakor ni nujno, da zakonca izkusita vse stopnje po gornjem vrstnem redu. Lahko se razporočita ali čustveno ločita že prej, še zlasti, če ob novem partnerju najdeta prijazno, razumevajoče in sprejemajoče ozračje.

49. Procesi zakonskega konflikta

Proces zakonskega konflikta, ki se prične s prekinitvijo romantične ljubezni oz. prekinitvijo pozitivne projekcijske identifikacije, spremljata, kot kažejo raziskave, dve osnovni dinamiki merjenja moči, ki se odigravata v zakonski areni: dinamika *zahteva-umik* in dinamika *konflikt-izogibanje*, ki sta obe utemeljeni v projekcijski identifikaciji.

Zunanji konflikt je namreč samo simptom notranje podzavestne drame:

- **ZAHTEVA – UMIK:** Eden od partnerjev značilno zahteva odzivnost, bližino, intimnost, medtem ko drugi odgovarja z molkom, umikom in neodzivnostjo, kar prvega spodbudi še k večji zahtevnosti, s tem se konflikt veča in partner, ki si želi in zahteva bližino, na **drugi stopnji** še močneje zasleduje umikajočega z novimi zahtevami. Na **tretji stopnji** se partner, ki zahteva odzivnost začne razočarano umikati in tedaj se začne prvi partner, ki se je najprej izogibal stiku, previdno bližati, ker se v njem prebudi strah pred samoto in odrinjenostjo ter osamitvijo. To na **četrti stopnji** razvname partnerja, ki je prvi zahteval odzivnost, da začne neusmiljeno napadati prej umikajočega se, tokrat začne odgovarjati s protinapadom. V zadnji **peti stopnji** se oba partnerja zasedrta v varni razdalji in tam ostaneta, vse dokler se ne prebudi nov konflikt, ki se odigra na podoben način.
- **KONFLIKT – IZOGIBANJE:** Oba partnerja se bojita konflikta in naredita vse, da se mu izogneta. V tej dinamiki pride do navideznega razumevanja, zanikanja stvarnosti, ki lahko vodi v različne psihične vznemirjenosti in organske bolezni. Največkrat prav otroci na osnovi projekcijske identifikacije odreagirajo na prikrit konflikt s tem da razvijejo psihične motnje pri učenju, lahko pa se pojavijo celo različne variacije psihotičnih obolenj. Ti zakonci se na zunaj dobro razumejo. Postali so pravi specialisti v prikrivanju konflikta, zlasti so nadvse spretni pri potlačitvi negativnih, neprijetnih čustev, kot so jeza, bes, razočaranje, zavist.

50. Družina kot sistem: podsistemske razmejitve

Sistemska teorija družine trdi, da je družina živ socialno-emocionalni organizem ali sistem oz. socialno-emocionalna organska celota podsistemov, ki so medsebojno povezani v sistemsko strukturo medosebnih interakcij, ki jih določajo svojska pravila in vloge posameznika v družini.

Strukturni model se osredotoča predvsem na konstantno dinamiko medosebnih interakcij v družini. Strateški model posveča posebno pozornost komunikacijskemu sosledju v družinskem sistemu.

Sistemska teorija tako omogoča razumevanje sistema, v katerem vsak posameznik igra svojo vlogo. V zakonski sistem spada tudi otroški podsistem, pa tudi podsistemi v katere se vključujejo posamezniki družine, ki so sistem delavnega mesta, šolski sistem, rekreacijski sistem.

Razmejitve so pravila uravnavanja transakcij, ki se vzpostavljajo v medosebnih odnosih skozi določen čas. Razmejitve pomagajo narediti ločnico med podsistemi v celotnem sistemu.

Razmejitve predstavljajo kritičen element predvsem v družinah, kjer vlada alkohol in druge zasvojenosti.

51. Pozitivni in negativni feedback

Vhod in izhod informacij se dogaja preko kibernetškega¹³ dogajanja, ki mu je povratna zveza ali feedback zanka. Za družino je feedback zanka komunikacijske poti, ki funkcionira preko podsistemskih razmejitev in nazaj, ter dajo članom podsistema signal. Bolezen kateregakoli staršev vznemiri sistem družine.

52. Dinamika katastrofalnih pričakovanj in anksioznosti

Pričakovanja in anksioznost igrajo temeljno vlogo v sistemu. Katastrofalna pričakovanja so lahko individualne ali skupinske fantazije o katastrofalnih posledicah zastrašujočih misli in počutij, čustev ali vedenja. Razni če-ji prihajajo iz posameznikovega doživljanja družine.

53. Vloge v družini – čemu služijo, njihova dinamika

Otroci, ki so ujeti v sistemske vloge družine, udejanjajo in kažejo na boleče, travmatične dejavnike družine. Osnovno pravilo pri tem je, da so te vloge tembolj globoke in dramatične, čimbolj je zakonski konflikt silovit ter razdiralen.

Otroci bodo tudi izbirali poklice, ki bodo njihovim staršem prinašali zadovoljstvo, izpolnjevali starševske zafrustrirane, neuresničene želje in potrebe ter s tem izpolnjevali manjkajoče plasti zakonske neizpoljenosti.

¹³ Kibernetika je veda, ki raziskuje podobnosti komunikacijskih in nadzornih mehanizmov med delovanjem strojev ali živih bitij. (Slovar tujk 567)

Vse te vloge so sistemsko strukturirane na osnovi mehanizma projekcijske identifikacije.

- **PRVI OTROK: je odgovoren otrok**, ki lahko predstavlja tudi družinskega heroja, včasih skrbi tudi za produktivnost in čustveno varnost družine ter obenem omogoča, da se vzdržuje starševska nefunkcionalnost. Prvi otrok bo očetu – alkoholiku vzdrževal zasvojenost s tem, da mu bo pomagal pri njegovih opravilih, skrbel za ostale otroke, ker je oče vedno odsoten in ker matere ni nikoli doma, saj ne more več prenašati očetovega alkoholizma. Tragika prvega otroka je nepopisna. Nikoli ne bo dobil priznanja za svoje velike žrtve. Nikoli ne bodo zares prepoznali, da je prav on žrtvoval svojo mladost samo zato, da bi družina ostala skupaj.
- **DRUGI OTROK: je uporni otrok**, ali **grešni kozel**, ki v skrajnih primerih odigrava agresivne elemente sistema s tem, da se stalno upira, je neodgovoren, se pretepa, je brutalen, večkrat zasvojen z mamili in alkoholom, postane problematičen v šoli, ter predstavlja družini problem. Upornik ima pomembno funkcijo v sistemu družine, saj družino na osnovi svojega notranjepsihičnega ali medosebnega doživljanja, saj ju problematični drugi otrok nenehno zaposluje in s tem družini v skupnem naporu, da bi popravila njegovo neprimerno obnašanje.
- **TRETJI OTROK: je čustveni otrok**. Je izrazito občutljiv za vsak najmanjši čustveni nemir v zakonu. Na poseben način skrbi za mir in kompromis med očetom in materjo, pa tudi med ostalimi člani družine. Vedno bo prišel ob pravem času in kar vsrkal zakonsko napetost in anksioznost, razreševal bo družinske in zakonske konflikte. Tudi ta otrok in predvsem ta otrok bo postal čustveni mož ženi, materi, ki je izgubila moža, ker je ta zasvojen z delom, alkoholom in drugimi zasvojitvenimi sredstvi. Vloga tretjega otroka je odigravanje zakonskega konflikta.
- **ČETRTI OTROK: je družinski klovn**. Je otrok, ki v družino prinaša veselje in sproščenost ter smeh. Je tisti, ki razelektri napetost anksioznosti, ki nastaja v zakonu in se predvsem odraža v družini kot celoti. Zato skrbi za celotno družino in sicer z osnovnim ciljem, da bi namreč družina kot celota ostala skupaj. Čuti, da je njegova naloga skrbeti za harmonijo in mir v družini in se čuti odgovornega za bolečino in razdor v družini.
- **PETI OTROK: je princeska**. Je očetova čustvena žena, zlasti tedaj, ko bodo ostali otroci vse preveč zaposleni z drugimi vlogami, ki bodo vzdrževale sistem v ravnotežju in bo žena čustveno hladna, nedostopna, depresivna oz. polna napetosti in anksioznosti ter katastrofalnega strahu pred intimnostjo, ki je obenem tudi možev strah. Mala princeska kar ne bo mogla verjeti, da ji oče izkazuje toliko pozornosti in da je v njegovih očeh nekaj posebnega. Njena katastrofa bo nastopila v adolescenci in jo bo oče nenadoma zavrgel, pustil, saj v njem vzbuja spolne težnje, ki ga lahko preveč vznemirijo.
- **ŠESTI OTROK: je izgubljeni otrok**. Je otrok, ki ne dela nobenega nemira, ne predstavlja nobenih problemov, je ljubeč, občuten in neskončno prilagodljiv. Celoten družinski sistem je hvaležen za tega otroka. Ta otrok v sebi nosi projiciran nerazrešeni starševski spor, ki lahko sega nazaj v nezaželeno nosečnost, prevaro ali obljubo nove zakonske zvestobe, ki pa ni bila nikoli zares uresničena. Ta otrok lahko vedno ostane čustveno zanemarjen. Počutil se bo neljubega, menil bo, da ne naredi dovolj, da je nevreden, necenjen in notranje izpraznjen.

- **SEDMI OTROK: je razvajan otrok.** Ta otrok je po vsej verjetnosti razvajan, ker mu bodo vsi družinski člani na svojski način izkazovali pozornost, nežnost in ljubezen. Če je ta otrok tudi edini otrok, potem lahko postane nosilec najrazličnejših družinskih vlog, seveda prav tistih, ki jih bo sistem potreboval za svojo stabilnost in ravnotežje. Sicer pa bo imel posebno mesto, ki mu bo omogočalo, da bodo drugi zadovoljevali njegove potrebe. V družbi bo vedno iskal svoje specialno mesto, ki mu je bilo dano v družini.

54. Projekcijska identifikacija

Melanie Klein je prva, ki je uporabila ta pojem, kot pojem prenosa čustvenih in miselnih stanj iz ene osebe v drugo, ta druga pa se z njimi poistoveti.

To teorijo **Segalova** izpopolni, ter pojasni: *projekcijska identifikacija je posledica odcepitev in projekcije delov sebe v drugo osebo. To lahko povzroči, da je druga oseba sedaj zaznana tako, kot bi imela značilnosti projiciranega dela nas samih, ali pa se drugi sam poistoveti z osebo svoje projekcije.*

Primer: mož nenehno kritizira svojo ženo, kako je nevestna, neodgovorna in nezanesljiva. V resnici pa se moževi sodelavci neprestano pritožujejo, kako je njihov direktor nepredvidljiv, nezanesljiv in jih vedno pušča v negotovosti.

Primer II.: lahko pa žena globoko občuduje svojega moža zaradi njegovih organizacijskih sposobnosti, vendar vse rezultate prepisuje sebi, saj je ona tista, ki vse postori, da se lahko mož ob njej uresničuje.

Moderni razlagalci te teorije se strinjajo, da projekcije v PI vplivajo na zunanjo osebo, na katero merijo. To pomeni, da je PI stanje mišljenja, čutenja in delovanja o sebi, izzvana pri nekom drugem.

Fairbairn, pa razlaga PI tudi kot otrokov prvi obrambni mehanizem. Pojavi se takrat, ko so otrokove izkušnje z zunanjim svetom preveč boleče, da bi jih lahko prenesel. Takrat otrok ponotranji zunanji svet ali izkušnje iz zunanjega sveta, ga doživlja kot svoj svet in ga nato neposredno potlači. To pomeni, da bo otrok slabe izkušnje prenesel v svoj notranji svet, potlačil v nezavedno, ter jih nato kasneje projiciral v drugo osebo, ter tako morda izpolnil neizpolnjeno, ki je v njem potlačeno.

Primer: žene in otroci alkoholika bodo ponotranjili alkoholikov občutek krivde in predvsem njegovo občujte sramote. Naredili bodo vse, da bi prekrili sramoto in krivdo, saj ju doživljajo kot del sebe; počutijo se, kot da so oni povzročitelji alkoholikovega čezmernega pitja. Alkoholik pa bo tako lahko vedno znova pri njih iskal krivdo za svoj alkoholizem.

Kernberg na podlagi kliničnih izkušenj opredeli PI kot primitivno obrambo sestavljeno iz:

- Projiciranja nevzdržnih vidikov posameznikovih notranjih psiholoških vsebin in izkušenj v drugo osebo.
- Vzdrževanja življenja s projiciranimi vidiki v drugem.

- Poskus nadziranja druge osebe, ki predstavljajo nadaljevanje napora obrambe proti nevzdržnim notranjim psihološkim izkušnjam.
- Podzavestnega vsiljenja tega, kar je projicirano v dejanskem odnosu, v to drugo osebo.

Dokončno se pri PI določijo tri faze delovanja:

1. Pošiljatelj želi prenesti, odcepiti, ali fantazira o tem, da bi prenesel močno zelene ali neželene vidike sebe v drugega.
2. Pošiljatelj sprejemnika prisili oz. v sprejemniku preoblikuje ali povzroči čustva, ki ustrezajo pošiljateljevim čustvom, fantazijam, mišljenju in delovanju.
3. Sprejemnik, še posebej, če je ranljiv, sprejme, se identificira in procesira projekcijo ter začne čutiti, misliti in delovati v skladu z pošiljateljevo projekcijo.

Primer: oče, ki se boji svoje lastne jeze, ker je jeza zanj nekaj nesprejemljivega, saj je v svoji mladosti bil velikokrat priča, kako je njegov oče pretepal njegovo mater, se zato ne more soočiti s svojo lastno jezo. Svoja lastna čustva jeze bo zato podzavestno prenesel v sina in se ne bo mogel načuditi, zakaj je njegov sin tako vznemirjen, zakaj se neprestano pretepa in izziva brate in sestre. Sin te jeze, ki je v jedru očetovo nesprejemljivo občutje, ne bo zmož obvladovati in se bo zato vedel v skladu z očetovo projekcijo, ki pa bo postala del njegovega vsakodnevnega doživljanja.

Pri PI lahko zasledimo štiri cilje:

1. Obramba, ki omogoča, da se pošiljatelj distancira od neželenih delov sebe ali pa jih oživi v nekom drugem.
2. Komunikacija, ki omogoča pošiljatelju, da je razumljen, s tem ko prisili sprejemnika, da doživlja enake občutke kot on sam.
3. Odnos z drugim, ki pošiljatelju omogoči tak odnos s sprejemnikom, ki je dovolj razločen, da sprejme projekcijo, in vendar še dovolj nedozorel, da dopušča iluzijo o dobesednem sprejemanju pošiljateljevih občutij.
4. Odpiranju poti za psihične spremembe, ki omogočajo pošiljatelju, da se s pomočjo ponovne introjeckije, ki jo je sprejemnik predelal, spremeni, kot se dogaja v odnosu med materjo in otrokom, v zakonu ali v terapevtskem odnosu.

55. Introjeckijska identifikacija

Je psihično in po svojem bistvu introjeckijsko in nezavedno utelešenje določenih vidikov notranjega stanja neke osebe. Je temeljni mehanizem projekcijske identifikacije.

KAZALO:

Izpit.....	1
1. OPREDELITEV FREUDOVE METAPSIHOLOGIJE.....	5
1.1. FREUDOVA TRIPLASTNA TEORIJA.....	6
2. FREUD IN ZNANOST V 19. STOL.....	6

3. FREUD IN DARWIN.....	7
4. FREUDOVI TEORETIČNI PROBLEMI.....	7
4.1. KOMPULZIVNO PONAVLJANJE.....	7
4.2. IDENTIFIKACIJA Z OBJEKTI.....	8
4.3. INTERNALIZACIJA OBJEKTOV.....	8
5. FREUDOVA OSEBNA ZGODOVINA – ORALNA FAZA.....	9
6. FREUDOVA OSEBNA ZGODOVINA – OJDIPOVSKA IN LATENTNA DOBA.....	10
7. FREUDOVA OSEBNA ZGODOVINA – ADOLESCENTNA DOBA.....	11
8. FREUDOVA OSEBNA ZGODOVINA – ODRASLA DOBA.....	12
9. RELIGIJA KOT OBSESIJA.....	13
10. RELIGIJA IN OJDIPOVSKI KOMPLEKS.....	14
11. ZGODOVINSKA REKONSTRUKCIJA RELIGIJE.....	15
12. RELIGIJA V KONTEKSTU CIVILIZACIJE.....	17
13. FREUDOV NERAZREŠEN KONFLIKT Z OČETOM IN RELIGIJA.....	18
14. ANTROPOLOGIJA IN RELIGIJA.....	18
15. AFEKT SPECIFIČNE ORGANIZACIJE.....	19
16. EMPIRIČNO ZNANSTVENI POGLED NA RAZVOJ OTROKA.....	19
17. NEVROPSIHOLOŠKE RAZISKAVE.....	19
18. RELACIJSKI MODEL – V ČEM SE RAZLIKUJE OD FREUDOVE TEORIJE.....	20
19. OBJEKT RELACIJSKA TEORIJA.....	21
20. PSIHOLOGIJA JAZA.....	22
21. INTERPERSONALNA TEORIJA.....	23
22. HUDE TRAVME – FREUDOVE RAZISKAVE.....	23
23. KOMPULZIVNO PONAVLJANJE PRI ZASVOJENOSTI.....	24
23.1. OSNOVNE ZNAČILNOSTI VSAKE ZASVOJENOSTI.....	24
24. RELACIJSKE TEORIJE IN RELIGIOZNO IZKUSTVO.....	24
25. INTRAPSIHIČNA PODOBA BOGA.....	25
26. POJEM ILUZORNEGA IN INTRAPSIHIČNA PODOBA BOGA.....	26
27. EMPIRIČNE RAZISKAVE RELIGIOZNEGA IZKUSTVA.....	26
28. PSIHIČNI RAZVOJ IN RELIGIOZNO IZKUSTVO.....	27
29. RELACIJSKE TEORIJE IN RAZVOJ RELIGIOZNOSTI.....	29
29.1. ZGODNJA DOBA.....	29
29.2. LATENTNA DOBA IN PUBERTETA.....	29
29.3. ADOLESCENCA IN ZGODNJA ZRELA DOBA.....	29
29.4. RELIGIOZNO DOŽIVETJE ODRASLEGA.....	30
30. ZASTRAŠUJOČA SKRIVNOST.....	30
31. PSIHOLOGIJA SAKRALNEGA.....	31
32. KONCEPT BIVANJA IN RELIGIOZNO IZKUSTVO.....	31
33. DIALOG JAZ-TI.....	32

34. ZGODNJE OTROŠTVO IN INTRAPSIHIČNA PODOBA BOGA.....	32
35. REALNI JAZ.....	33
36. JAZ-OBJEKT.....	33
37. ČUSTVENA VZAJEMNOST.....	34
38. TRANSFORMACIJA.....	34
39. ODGOVORNOST V PSIHOLOGIJI.....	34
40. BIBLIČNA PERSPEKTIVA TRANSFORMACIJE.....	35
41. DINAMIKA ZAKONSKE INTERAKCIJE.....	35
42. OBNAVLJANJE INTERAKCIJSKIH MODELOV IZ MLADOSTI.....	35
43. STRAH PRED INTIMNOSTJO.....	36
44. OSNOVNA DINAMIKA ZAKONSKE PRIVLAČNOSTI.....	37
45. PODZAVESTNI PROCESI ZAKONSKE INTERAKCIJE.....	37
46. ZAKONSKI KONFLIKT.....	37
47. STRAH PRED RANLJIVOSTJO.....	37
48. STOPNJE ZAKONSKEGA KONFLIKTA.....	38
49. PROCESI ZAKONSKEGA KONFLIKTA.....	39
50. DRUŽINA KOT SISTEM: PODSISTEMSKE RAZMEJITVE.....	39
51. POZITIVNI IN NEGATIVNI FEEDBACK.....	40
52. DINAMIKA KATASTROFALNIH PRIČAKOVANJ IN ANKSIOZNOSTI.....	40
53. VLOGE V DRUŽINI – ČEMU SLUŽIJO, NJIHOVA DINAMIKA.....	40
54. PROJEKCIJSKA IDENTIFIKACIJA.....	42
55. INTROJEKCIJSKA IDENTIFIKACIJA.....	43

Avtor: Aleš Pečavar
Uredil: Damjan Debevec
Psihoanaliza in religija – priprava na izpit
Ljubljana, junij 2004

VIR:

Prof. Gostečnik – *Psihoanaliza in religija*, Brat Frančišek, Ljubljana 2000
Prof. Gostečnik – predavanja
N.N. – skripta

OPOMBE:

V tekstu so možne pravopisne in pomenske napake. Uporaba na lastno odgovornost.